

George Orwell

**ZVIERACIA
FARMA**

VYDAVATEĽSTVO
SLOVART

(c) George Orwell, 1945
Slovak edition (c) Vydavateľstvo Sloart, s. r. o.,
Bratislava, 1998
Translation (c) Miloš Ruppeltdt, 1998
1. vydanie

Pán Jones, majiteľ Panskej farmy, pozatváral na noc kurín, bol však taký opitý, že zabudol privrieť aj otvory na dvierkach. V tancujúcom svetelnom pruhu lampáša sa širokým krokom pretackal cez dvor, pri zadnom vchode skopol z nôh čižmy, zo suda v komore si načapoval posledný pohár piva a zamieril hore rovno do postele, kde už chrápala pani Jonesová.

Len čo v spálni zhaslo svetlo, vo všetkých hospodárskych budovách nastala hotová trma-vrma. Už cez deň sa začalo povrávať, že starému kancovi Majorovi, nositeľovi výstavného vyznamenania, sa minulú noc prisnil zvláštny sen, s ktorým sa chcel zveriť ostatným zvieratám. Dohoda znela, že sa všetky zídu vo veľkej stodole, hneď ako sa pán Jones odprace. Starý Major (tak ho volali, hoci vystavovali ho pod menom Willigdonský krásavec) požíval na farme takú veľkú úctu, že každé bolo ochotné obetovať hodinku spánku, len aby si vypočulo, čo sa im Major chystá povedať.

Na konci veľkej stodoly sa už na akomsi vyvýšenom pódiu na slame pod lampášom, ktorý visel z trámy, usalašil Major. Mál dvanásť rokov a v poslednom čase riadne pribral, no ešte vždy vyzeral majestátne, pôsobil múdro a priateľsky, hoci nemal osekané kly. Onedlho sa začali schádzať ostatné zvieratá a pohodlné si vyárendovali svoje miestečka, každé podlá gusa.

Prvé prišli tri psy - Cinta, Ďuska a Lapaj, a po nich prasatá, ktoré sa rozložili na slame rovno pod tribúnou. Sliepky sa usadili na podobločniciach, holuby vyleteli na trámy krovu, ovce a kravy si ľahli hneď za prasce a začali prežívať. Boxer a Ďatelinka, dva ťažné kone, prišli spolu, kráčali pomaly a veľmi opatrne našľapovali zarastenými kopytami, aby nedajbože neublížili nejakému menšiemu zvieratku ukrytému v slame. Ďatelinka bola statná, materinsky pôsobiaca kobyla, v približne strednom veku, no po štvrtom žriebäti sa jej viac nepodarilo udržať si pos-

tavu. Boxer bol obrovské zverisko, len-len že sa zmestil do dverí maštale, oplýval takou silou ako ktorékoľvek dva kone dovedna. Biely pás na nose mu pridával tak trochu nasprostastý výraz; výnimočnou inteligenciou veru nevynikal, no zvieratá si ho vážili pre jeho zásadovosť a úžasnú húževnatosť. Hneď po koňoch prišla biela hus Muriela a somár Benjamín. Benjamín bol najstarší a najmrzutejší obyvateľ farmy. Veľa toho nenahovoril, no keď sa ozval, obyčajne brýzgol dajakú cynickú poznámku - napríklad, že Boh ho obdaril chvostom, aby mohol odháňať muchy, ale on by bol radšej, keby nebolo ani chvosta, ani múch. Jediný spomedzi všetkých zvierat na farme sa nikdy nezasmial. Vraj sa niet čomu smiať, odpovedal, keď sa ho pýtali na príčinu. Boxerovi bol však veľmi oddaný, hoci sa k tomu verejne nehlásil; obyčajne vedno trávievali nedele v malej ohrade za sadom, zboku na seba zazerali a neprehodili pritom ani slova.

Len čo sa oba kone zložili, vpochodoval kŕdeľ káčať, ktoré stratili mamu, tíško pípali a pobehovali hore-dolu, hľadali si miestečko, kde by ich nikto nepristúpil. Ďateľinka im veľkou prednou nohou urobila akúsi ohradu, kačiatka sa v nej zahniezdili a okamžite zaspali. Neskôr afektované došla pochabá parádnicia biela kobyla Moly, ktorá ťahala bričku pána Jonesa a koketné prežúvala kocku cukru. Zaujala miesto hneď vpredu a začala zvodne pohadzovať hrivou dúfajúc, že upúta pozornosť červenými stuhami, ktorými ju mala poprepletanú. Posledná zo všetkých prišla mačka, najprv sa ako obyčajne poobzerala po teplučkom miestečku, až sa nakoniec vtlačila medzi Boxera a Ďateľinku; tam si spokojne priadla počas celého Majorovho prejavu, a nepočula z neho ani slova.

Boli tu teda všetky zvieratá okrem Mojžiša, zdomácného havrana, ktorý spal na bidielku pri zadnom vchode. Keď Major videl, že sa všetci pohodlne uvelebili a netrpezlivo čakajú, zakrochol si a začal:

"Druhovia, už ste počuli, že dnes v noci sa mi pri snil čudný sen. Ale k nemu sa vrátim neskôr. Najprv vám poviem niečo iné. Myslím, druhovia, že už medzi vami nebudem dlho, ale skôr ako zomriem, považujem si za povinnosť podeliť sa s vami o múdrosť, ktorú som za svojho života nadobudol.

Som starý, dlho som sám ležal v chlieve, a tak som mal dost času premýšľať o živote; nuž a dovoľm si tvrdiť, že ho dnes chápem lepšie než ktorékoľvek iné zviera. A práve o tom chcem s vami hovoriť.

Druhovia, čo je podstatou života nás, zvierat? Povedzme to otvorene: náš život je biedny a krátky, samá lopota. Narodíme sa, dostávame iba toľko potravy, aby sme nezdochli, a tie, ktoré sú na to určené, musia ešte aj drieť do posledného zvyšku síl ako otroci; no len čo prestávame byť užitočné, ohavné kruto nás zabíjajú. Po roku života nijaké zviera v Anglicku nevie, čo je to šťastie alebo oddych. Nijaké zviera v Anglicku nie je slobodné. Život zvierat'a je len utrpenie a otročina; taká je pravda.

Vari je to dané zákonmi prírody? Je to preto, lebo naša zem je taká chudobná, že nemôže zaručiť slušnú existenciu všetkým, čo na nej žijú? Nie, druhovia, tisíckrát nie! Anglická zem je úrodná, podnebie dobré, pôda schopná poskytnúť hojnosť potravy oveľa väčšiemu množstvu zvierat, ako na nej žije teraz. Už len táto naša farma by uživila tucet koni, dvadsať kráv, sto oviec - a všetci by si žili v pohodlí a dôstojne, tak ako si to teraz nikto z nás nevie ani predstaviť. Prečo teda stále trpíme v takýchto mizerných podmienkach? Pretože takmer všetko, čo svojou prácou vyprodukuje, nám kradnú ľudia. Tu, druhovia, tu je odpoveď na všetky naše problémy. Sú zhrnuté v jednom jedinom slovíčku - ČLOVEK. Človek je jediným našim skutočným nepriateľom. Odstráňme Človeka a navždy sa zbavíme základnej prapríčiny hladu a nadpráce.

Človek je jediný tvor, ktorý len konzumuje, a neprodukuje. Nedáva mlieko, neznáša vajcia, je prislabý, aby ťahal pluh, nevie utekať tak rýchlo, aby chytil zajace. A napriek tomu je pánom všetkých zvierat. Zapriahol ich do práce a vracia im len minimum, aby nescapali od hladu, a zvyšok si necháva pre seba. My obrábame zem, náš trus ju zúrodňuje, a napriek tomu nikto z nás nevlastní nič okrem svojej holej kože. Vy, kravy, ktoré ste tu predo mnou, koľko tisíc litrov mlieka ste vydali za posledný rok? A čo sa stalo s mliekom, ktoré malo prispievať k zdravému rastu vašich teliat? Do poslednej kvapky šlo dolu hrdlom našich nepriateľov. A vy, sliepky, koľko vajec ste zniesli za

tento posledný rok a z koľkých sa vyľahli kuriatka? Celý ten rozdiel putoval na trh a pán Jones a jeho ľudia na nich zarobili. Kde sú tie štyri žriebätká, Ďatelinka, ktoré si priviedla na svet a mali by ti byť oporou a radosťou v starobe? Všetky ich predali, len čo dovŕšili rok - už nikdy neuvidíš ani jedno. Čo si si vyslúžila za štyri pôrody a za všetku tú lopotu na poli, čo okrem úbohých pridelov jedla a miesta v maštali?

A ešte ani tie biedne životy nám nedožičia prirodzene dožiť do konca. Ja osobne sa nemôžem veľmi sťažovať, pretože patríam k tým šťastnejším. Mám dvanásť rokov a splodil som vyše štyristo detí. Normálny život prasaťa. Ale nijaké zviera nakoniec neunikne krutému nožu. Každý z vás, mladých bravov, čo sedíte predo mnou, bude do roka ryčať na bitútku. Táto hrôza nás nevyhnutne čaká všetkých - kravy, prasce, ovce. Ani kone a psy nemajú lepší osud. Hneď v ten deň, keď ti ochabnú svaly, Boxer, keď stratíš svoju povestnú silu, pošle ťa Jones ku konskému mäsiarovi, ktorý ti podreže hrdlo a uvarí ťa pre poľovníckych psov. A pokiaľ ide o psy, keď zostarnú a vypadajú im zuby, Jones im priviaže na krk tehlu a hodí ich do najbližšieho rybníka.

Či nie je nad slnko jasnejšie, druhovia, že všetko naše zlo pochádza z tyranie páchanej ľudským pokolením? Zbavme sa človeka a výsledky našej práce budú patriť nám. Za noc by sme sa mohli stať bohatými a slobodnými. Čo teda pre to musíme urobiť? Pracovať dňom i nocou, telom i dušou na zvrhnutí človeka! To je moje poslanstvo, druhovia: VZBURA! Nevieam, kedy k nej dôjde, možno to bude o týždeň, možno o sto rokov, ale akože mám slamu pod nohami, viem, že skôr či neskôr spravodlivosť musí prísť. Zamyslite sa, druhovia, venujte tomu aspoň zvyšok svojho krátkeho života! A predovšetkým odkážte toto moje poslanstvo ďalším generáciám, tým, čo dovedú náš zápas do víťazného konca.

A nezabudnite, druhovia, vaše rozhodnutie musí byť nezvratné. Nesmiete sa dať obalamutiť. Nikdy neverte, ak vám budú nahovárať, že ľudia a zvieratá majú spoločné záujmy, že blahobyť jedných je aj blahobyťom druhých. To všetko sú klamstvá. Človek slúži výlučne svojim záujmom! A medzi nami zvie-

ratami nech prekvitá dokonalá súdržnosť, neochvejné priateľstvo v spoločnom boji. Všetci ľudia sú nepriatelia. Všetky zvieratá sú si druhmi."

V tej chvíli nastal úžasný rozruch. Počas Majorovho prejavu sa štyri veľké potkany vykradli z dier, sadli si na zadné a počúvali. Zrazu ich zbadali psy a potkany sa zachránili len bleskovým útekem. Major zdvihol paprču, aby si vynútil ticho.

"Druhovia," povedal, "je tu jeden bod, ktorý si musíme vyjasniť. Sú divé zvieratá, napríklad zajace a potkany, naši priatelia, alebo nepriatelia? Hlasujme. Navrhujem tomuto zhromaždeniu zaujať stanovisko k spomenutej otázke! Sú potkany priatelia?"

Hlasovanie prebehlo okamžite a účastníci sa prevažnou väčšinou zhodli na tom, že potkany sú im druhmi. Len štyria boli proti - tri psy a mačka, ktorá, ako sa neskôr ukázalo, hlasovala za aj proti. Major pokračoval:

"Už len krátko. Chcem iba zopakovať: nikdy nezabúdajte na svoju povinnosť nenávidieť človeka a všetky jeho maniere. Každý, kto chodí na dvoch nohách, je nepriateľ. Kto chodí na štyroch nohách alebo má krídla, je priateľ. A nezabúdajme, že v zápase s človekom nesmieme prevziať jeho spôsoby. Aj keď si ho podmaníme, nesmieme prijať jeho zvyky. Nijaké zviera nikdy nesmie bývať v dome alebo spať v posteli, obliekať sa, požívať alkohol, fajčiť, dotýkať sa peňazí alebo zaoberať sa obchodom. Všetky ľudské zvyky sú zlo. A čo je najdôležitejšie, nijaké zviera nikdy nesmie tyranizovať príslušníka svojej rasy. Slabí či silní, múdri či hlúpi, všetci sme si bratia. Nijaké zviera nikdy nesmie zabiť iné zviera. Všetky zvieratá sú si rovné.

A teraz vám, druhovia, porozprávam, čo sa mi snívало predošlej noci. Ťažko ten sen opísať. Bol to sen o Zemi, z ktorej zmizol človek. To mi ale pripomenulo čosi, na čo som už dávno zabudol. Pred mnohými rokmi, keď som bol ešte malý bravček, moja matka si s inými prasnicami spievala starú pesničku, z ktorej poznali iba melódiu a prvé tri slová. Ako mláďa som ten nápev vedel, ale časom mi vyfučal z hlavy. No včera v noci sa mi vo sne opäť vynoril. A čo je dôležité, vynorili sa mi aj slová piesne, ktoré zvieratá kedysi dávno spievali a ktoré potom na

dlhé generácie upadli do zabudnutia. Zaspievam vám tú pieseň, druhovia. Som už starý a mám chrapľavý hlas, ale keď vás naučím melódiu, zaspievajte si ju samé. Volá sa *Zvery Anglicka*."

Starý Major si odkrochal a začal spievať. Ako povedal, hlas mal vskutku chrapľavý, ale spieval celkom dobre. Bola to nákazlivá melódia, niečo medzi Aničkou dušičkou a Kukuruku-ku. Slová zneli:

Zvery Anglicka aj írsko,
zvery všetkých klím a rás -
zvešť vám nesiem o tých zlatých časoch,
ktoré prídu raz!

Tyran človek z trónu
zvrhnutý raz navždycky -
len zvieratá budú šliapať
na plodný íl anglický.

Zbavíme sa krúžkov v nose,
ostrôh, podkov, postroja.
Kruté biče nás už nikdy
nevyrúšia z pokoja.

Zbohatneme nevidane:
ďatelina, ovos, raz,
slama, fazuľa a repa...
ba aj jačmeň bude náš!

Vzplanú zore nad anglické role,
čírosť vstúpi do vody,
slastné budú viať i vánky
v ten deň našej slobody!

O ten deň sa treba snažiť,
nielen prosieť nebesá!
Za slobodu, kravy, kone,
husi, morky, spojte sa!

Zvery Anglicka aj írska,
zvery všetkých klím a rás,
šírte správu o tých zlatých
časoch, ktoré prídu raz!

Pieseň strhla zvieratá do úplného vytrženia. Ako sa chýli-
la ku koncu, pridávali sa k Majorovi. Dokonca aj tie najhlúpejšie
pochytili melódiu a niekoľko slov, a čo šikovnejšie, ako prasatá
a psy, ju o chvíľu vedeli celú naspamäť. A potom, po niekoľkých
cvičných pokusoch, celá farma burácala *Zvermi Anglicka* v ú-
žasnej harmónii. Kravy ju bučali, psy zavýjali, ovce bľáčali, ka-
čice kvákali. Boli pesničkou také nadšené, že si ju zaspievali
päť ráz za sebou; a možno by ju spievali až do rána, keby ich
nevyrušili.

Žiaľ, na ten hurhaj sa zobudil pán Jones, ktorý vyskočil z
postele presvedčený, že do dvora vtrhla líška. Schmatol pušku,
ktorá vždy stála opretá v rohu spálne, a do tmy vypálil nábojni-
cu číslo šesť. Broky sa zaryli do steny stodoly a zhromaždenie
sa náhle skončilo. Všetci sa rozpýchli na miesta, kde spávali.
Vtáky vyskočili na bidlá, ostatné zvieratá sa uložili do slamy a o
chvíľu celá farma spala.

Tretiu noc nato starý Major pokojne v spánku zomrel. Pochovali ho na konci sadu.

Toto všetko sa udialo začiatkom marca. Nasledujúce tri mesiace sa niesli v znamení rozsiahlej sprisahaneckej aktivity. Majorov prejav dal inteligentnejším zvieratám úplne nový pohľad na svet. Netušili, kedy by mala vypuknúť revolúcia, ktorú predpovedal Major, ani nemali dôvod myslieť si, že sa jej ešte dožijú, no jedno im bolo jasné: musia sa na ňu pripraviť. Vzdelávanie a organizácia akosi prirodzene pripadli prasatám, ktoré boli všeobecne považované za najmúdrejšie. Medzi nimi mali výsadné postavenie dva mladé kance Snehuliak a Napoleon, ktorých pán Jones choval na predaj. Napoleon bol veľký, pomerne zlostne vyzerajúci kanec, jediný z berkširského plemena na farme; veľa toho nenahovoril, ale získal si vážnosť, pretože vždy dokázal presadiť svoje. Snehuliak bol oveľa živší ako Napoleon, výrečnejší a nápaditejší, ale ne vynikal pevným charakterom. Všetky ostatné bravy na farme boli krmníky. Vynikal medzi nimi najmä Kvičiak, malé vrtké tučné prasa s okrúhlymi líčkami, žmurkajúcimi očkami a prenikavým hlasom. Bol vynikajúci rečník, a keď polemizoval o dajakom veľmi dôležitom bode, poskakoval z boka na bok a švihal pritom chvostíkom, čo pôsobilo veľmi sugestívne. O Kvičiakovi sa hovorilo, že by aj čierneho presvedčil, že je biely.

Títo traja spracovali úvahy starého Majora do kompletného myšlienkového systému, ktorý nazvali animalizmus. Niekoľko nocí v týždni, keď pán Jones zaspal, usporadúvali tajné schôdze v stodole a vysvetľovali ostatným princípy animalizmu. Spočiatku narážali na nesmiernu hlúposť a apatiu. Niektoré zvieratá hovorili o povinnej lojalite k farmárovi Jonesovi, hovorili o ňom ako o "pánovi", alebo mali smiešne poznámky, napríklad

"pán Jones nás živí; keby ho nebolo, zomreli by sme od hladu". Iné zas kládli otázky ako: "Prečo by sme sa mali trápiť tým, čo bude po našej smrti?" Alebo: "Ak má zákonite vypuknúť revolúcia, čo na tom, či ju budeme pripravovať alebo nie?" A prasatá im len s ťažkosťami vysvetľovali, že toto je proti duchu animalizmu. Najhlúpejšie zo všetkých sa vypytovala Moly, biela kobyľa. Hneď prvá otázka, ktorú Snehuliakovi položila, znela: "Bude aj po revolúcii cukor?"

"Nie," prísne odvetil Snehuliak. "Na tejto farme sa neďa vyrábať cukor. A okrem toho, nebudeš ho potrebovať. Budeš mať ovsu a sena, koľko len budeš chcieť."

"A budem môcť naďalej nosiť v hrive stuhy?" pýtala sa Moly.

"Milá družka," povedal Snehuliak, "tie stuhy, na ktorých tak lipneš, sú iba znakom tvojho otroctva. Nechápeš, že sloboda je vzácnejšia ako stuhy?"

Moly prikývla, ale nebolo to veľmi presvedčivé.

Ešte tvrďší boj museli prasatá zvädzať s klamstvami, ktoré šíril zdomácnený havran Mojžiš. Bol miláčikom pána Jonesa, všade špehoval, roznášal fámy, ale bol to skvelý rečník. Tvrdil, že vie o tajomnej krajine zvanej Lízanková vysočina, kam sa dostanú po smrti všetky zvieratá. Vraj sa rozprestiera kdesi na oblohe, kúsok nad oblakmi, vravel Mojžiš. V Lízankovej vysočine je neďeľa sedemkrát do týždňa, ďatelina tam rozvoniava po celý rok a hrudky cukru či pochúťky z ľanových semien vytvárajú ploty. Zvieratá Mojžiša nenávideli, pretože ustavične táral a nikdy nepracoval. Niektoré z nich však verili v Lízankovú vysočinu a prasce mali čo robiť, aby ich presvedčili, že takáto krajina neexistuje.

Najoddanejšími žiakmi boli dva ťažné kone Boxer a Ďatelinka. Mali síce veľké ťažkosti so samostatným myslením, ale keď už raz uznali prasatá za svojich učiteľov, prijímali všetko, čo im tie povedali, a v jednoduchom podaní to šíрили ďalej medzi ostatné zvieratá. Ani raz nevynechali tajnú schôdzu v stodole a vynikali v speve *Zverov Anglicka*, ktorým sa zhromaždenie vždy končilo.

Ukázalo sa, že revolúcia prišla skôr a prebehla jedno-

duchšie, ako ktokoľvek predpokladal. Hoci bol farmár Jones dlhé roky tvrdý pán a schopný hospodár, v poslednom čase sa mu veľmi nedarilo. V súdnom procese prišiel o balík peňazí a začal piť viac, ako sa patrilo. Niekedy celé dni ležal vo windsorskom kresle v kuchyni, čítal noviny, popíjal a z času na čas krmil Mojžiša omrvinkami chleba namočenými v pive. Jeho ľudia boli leniví a nečestní, polia zarástli burinou, strechy začali zatekať, ploty boli zanedbané a zvieratá podvyživené.

Prišiel jún a tráva už bola dosť vysoká na kosenie. V sobotu večer pred svätotojanskou nocou išiel pán Jones do Willingdonu a tak sa opil vo výčape U Červeného leva, že sa vrátil až v nedeľu na obed. Chlapi zavčas rána podojili kravy a potom sa vybrali na zajace; nakŕmiť zvieratá sa nenamáhal. Keď sa pán Jones vrátil domov, okamžite zaspal na pohovke v obývačke s novinami na tvári, takže zvieratá ani v podvečer ešte stále nedostali potravu. Takto to už ďalej nemohli vydržať. Jedna z kráv rohmi prerazila dvere skladiska a všetky zvieratá začali vyliezať zo svojich pelechov. Vtom sa zobudil pán Jones. Okamžite sa aj spolu so štyrmi chlapmi vrátil do skladu a biče len tak šľahali na všetky strany. Ale hladné zvieratá už toho mali dosť. Hoci vopred nič neplánovali, svorne sa vrhli na svojich tyranov. Jones a jeho chlapi sa v okamihu ocitli vo víre kopancov a štučancov zo všetkých strán. Situácia sa im úplne vymkla z rúk. Nikdy predtým nevideli zvieratá takto sa správať; vzbura tvorov, ktoré predtým pokojne mlátili a týrali, ako sa im len zachcelo, ich na smrť vystrašila. Chvíľu sa pokúšali brániť, no potom vzali nohy na plecia. Onedlho už všetci piati trielili dolu chodníkom k hradskej a zvieratá sa im víťazoslávne držali v päťach.

Pani Jonesová vyzrela z okna spálne a keď videla, čo sa deje, narýchlo nahádzala zopár vecí do plátennej tašky a vykradla sa z farmy druhou stranou. Mojžiš vyhupol z bielejky, zatrepotal krídlami a hlasne za ňou krákal. Zvieratá vyhnali Jonesa a jeho chlapov na cestu a zavreli za nimi bránku z piatich brvien. A tak revolúcia zvíťazila skôr, ako si niekto stihol uvedomiť, čo sa vlastne stalo. Jonesa vyhnali, Panská farma bola ich.

V prvých chvíľach zvieratá nemohli uveriť svojmu šťastiu.

Najprv húfne obehli hranice farmy, akoby sa chceli presvedčiť, že sa tam nikde neskrýva žiadna ľudská bytosť, potom sa vrhli späť k hospodárskym budovám, aby zničili posledné stopy ne-návidenej Jonesovej vlády. Vlámali sa do kôlne s postrojom na konci maštali: uzdy, nosné krúžky, obojky na psy, odporne nože, ktorými pán Jones kastroval prasatá a baranov, všetko to zvieratá nahádzali do studne. Zubadla, opraty, klapky na oči i ponížujúce vrecká na ovos šmarili do ohňa so smetami, ktorý plápolal na dvore. Tam našli aj biče. Všetky zvieratá boli vo vytržení, keď videli, ako ich pohlcujú plamene. Snehuliak hodil do ohňa i stuhy, ktorými sa zdobievali hrivy a chvosty koňov, keď sa šlo na trh.

"Stuhy," vyhlásil, "musíme považovať za odev, a to je znak človeka. Všetky zvieratá majú chodiť nahé." Keď to počul Boxer, zabehol po malý slamený klobúčik, ktorý nosil v lete ako ochranu, aby mu muchy neliezli do uší, a tiež ho zahodil do ohňa.

Zakrátko zvieratá zničili všetko, čo im pripomínalo pána Jonesa. Napoleon ich potom zaviedol do skladu a každému dal dvojité porciu zrna a psom po dva sucháre. Nato si sedem ráz od začiatku do konca zaspievali Zvery Anglicka, uložili sa k nočnému spánku a spali ako nikdy predtým.

Na svitaní sa zobudili ako obyčajne, pripomenuli si tú slávnú udalosť a všetci spoločne vybehli na pastvinu. Poniže lúky bol kopček, z ktorého bol výhľad takmer na celú farmu. Zvieratá naň vybehli a obzerali sa navôkol v jasnom rannom svetle. Áno, bolo to ich, všetko, čo videli, bolo ich! Vo vytržení z tejto predstavy pobehovali hore-dolu a vzrušene poskakovali. Kotúľali sa v rose, napchávali sa sladkou letnou trávou, vykopávali hrudy čiernej zeme a opájali sa jej sýtou vôňou. Potom si urobili inšpekčnú prehliadku celej farmy a so zatajeným dychom sa nadchýnali pohľadom na oráčinu, na lúku, na sad, na jazierko, na háj. Akoby to nikdy predtým nevideli, a ešte ani teraz nechceli uveriť vlastným očiam, že to všetko naozaj patrí im.

Potom odpochodovali naspäť k budovám a ticho zastali pred domom Jonesovcov. Aj ten už patril im, ale báli sa vkročiť dnu. No po chvíli Snehuliak a Napoleon plecami vyrazili dvere a

zvieratá pekne v zástupe vošli dnu. Kráčali veľmi opatrne, lebo sa báli, aby niečo nezbabrali. Po špičkách prechádzali z izby do izby, neprehovorili pritom hlasnejšie ako šeptom a s posvätnou úctou zízali okolo seba na všetok ten neuveriteľný prepych: na posteľ s pérovými matracmi, na zrkadlá, na pohovku čalúnenú konským vlásim, na bruselský koberec, na litografiu kráľovnej Viktórie, ktorá visela nad kozubom v obývačke. Práve schádzali dolu schodmi, keď zistili, že chýba Moly. Poniektoré sa vrátili hore a našli ju v najkrajšej spálni. Z toaletného stolíka pani Jonesovej si zobrala belasú stuhu, pridržovala si ju na pleci a bláznivo sa zvrátila pred zrkadlom. Zvieratá ju prísne pokarhali a vyšli von. Kusy šunky, ktoré viseli v kuchyni, zobrali a zakopali, sud piva v komore prerazil Boxer kopytom. Inak sa v dome ničoho ani nedotkli. Hneď vonku sa jednohlasne dohodli, že budovu farmy zachovajú ako múzeum. Všetci súhlasili, že nijaké zviera tam nikdy nesmie bývať.

Zvieratá sa naraňajkovali, potom ich Snehuliak s Napoleonom zvolali znova.

"Druhovia," povedal Snehuliak, "je pol siedmej a pred sebou máme dlhý deň. Dnes začíname s kosbou. Ale je tu ešte niečo, čomu sa musíme venovať najsamprv."

Prasatá im prezradili, že za posledné tri mesiace sa naučili čítať a písať zo starých šlabikárov, ktoré kedysi patrili deťom pána Jonesa. Našli ich na smetisku. Napoleon poslal po nádoby s bielou a čiernou farbou a viedol zvieratá k drevenej bránke pri hradskej. Potom Snehuliak (pretože vedel najlepšie písať) zobral štetku medzi dva prsty paprče a na vrchnej hrade bráničky zatrel PANSKÁ FARMA a napísal ZVIERACIA FARMA. Odteraz sa bude volať takto. Potom sa vrátili k hospodárskym budovám a Snehuliak s Napoleonom poslali po rebrík, ktorý dali oprieť o zadnú stenu veľkej stodoly. Vysvetlili, že svojím štúdiom za posledné tri mesiace dospeli k tomu, že princípy animalizmu sa dajú zhrnúť do siedmich bodov. Tých sedem bodov teraz napíšu na stenu; budú predstavovať nemenný zákon, podľa ktorého sa budú zvieratá riadiť na večné časy a nikdy inak! S istými ťažkosťami (prasa má problémy udržať rovnováhu na rebríku) sa Snehuliak vyškriabal hore a pustil sa do prá-

ce. Kvičiak stál niekoľko priečok poniže a držal nádobku s farbou. Snehuliak napísal prikázania na podechtovanú stenu veľkými bielymi písmenami, ktoré boli čitateľné aj z tridsiatich metrov. Stálo tam toto:

SEDEM PRIKÁZANÍ

1. *Každý, kto chodí na dvoch nohách, je nepriateľ.*
2. *Každý, kto chodí na štyroch nohách alebo má krídla, je priateľ.*
3. *Nijaké zviera sa nikdy nebude obliekať.*
4. *Nijaké zviera nebude spať v posteli.*
5. *Nijaké zviera nebude piť alkohol.*
6. *Nijaké zviera nezabije iné zviera.*
7. *Všetky zvieratá sú si rovné.*

Bolo to napísané veľmi úhľadne a okrem toho, že "priateľ" bolo napísané "praitel" a "S" vykrútené opačne, všetko ostatné bolo správne. Potom Snehuliak všetkým prečítal nápis. Zvieratá súhlasne prikyvovali a tí šikovnejší sa ihneď začali učiť prikázania naspamäť.

"A teraz, druhovia," zvolal Snehuliak, keď odhodil maliarsku štetku, "na pole! Nech je otázkou našej cti, že kosbu zvládneme rýchlejšie ako Jones a jeho chlapi!"

Vtom však tri kravy, ktoré už od istej chvíle neboli vo svojej koži, začali hlasno bučať. Dvadsaťštyri hodín ich nikto nepodojil a vemená mali na prasknutie. Po chvíľke premýšľania poslali prasatá po vedrá a pomerne úspešne ich podojili, veď mali paprče dobre prispôsobené na túto činnosť. Čoskoro sa päť vedier naplnilo penivým smotanovým mliečkom, na ktoré sa mnohé zvieratá dívali so značným záujmom.

"Čo bude s tým mliekom?" spýtal sa ktosi.

"Jones nám z neho sem-tam črpol do krmiva," povedala jedna zo sliepok.

"Čo tam teraz po mlieku, druhovia!" zvolal Napoleon a postavil sa pred vedrá. "To sa vybaví potom. Teraz je dôležitej-

šie kosenie. Druh Snehuliak vás povedie. Ja prídem o chvíľu.
Vpred, druhovia! Tráva čaká!"

A tak sa zvieratá hrnuli k lúke, aby sa pustili dokosenia.
Keď sa večer vrátili, ukázalo sa, že mlieko zmizlo.

Ako sa len lopotili a dreli, aby seno dostali pod strechu! Ich námaha však bola odmenená, pretože kosba sa skončila úspešnejšie, než dúfali.

Niekedy bola robota skutočne ťažká; náradie bolo totiž vyrobené pre ľudí, a nie pre zvieratá, ťažko ho bolo používať zvieratám, keď nevedeli stáť na zadných nohách. Ale prasatá boli šikovné, vyriešili každý problém. Veď také kone poznali každý kúsok lúky a v podstate vedeli kosiť a hrabať seno oveľa lepšie ako Jones a jeho chlapi. Prasatá vlastne nepracovali, iba organizovali prácu a kontrolovali ostatných. Keď už mali také výnimočné vedomosti, bolo len prirodzené, že sa ujali vedenia. Boxer a Ďateľinka sa zapriahli do kosačky alebo hrabačky (samozrejme, teraz nebolo treba zubadla ani uzdy) a pomaly sa plahočili hore-dolu po lúke, za nimi kráčalo prasa a volalo "Hijó, druhovia!" alebo "Pří, druhovia!" podľa potreby. A všetky ostatné zvieratá, aj tie najmenšie, prevracali a zhrabávali seno. Dokonca aj kačky a sliepky celý deň hrdlačili na slnku - nosili v zobákoch stebľa. Kosba sa napokon skončila o dva dni skôr ako za Jonesových čias. Ba čo viac, bola to najvýdatnejšia kosba, akú kedy farma pamätala. Prakticky nejestvovali nijaké straty; ostrému zraku sliepok a kačíc neuniklo jediné stebelko trávy. A ani jedno zviera z farmy neukradlo čo len sústo.

Celé leto šla práca na farme ako hodinky. O takomto šťastí sa zvieratám dovtedy ani len nesnívalo. Každé sústo potraviny vychutnávali s úžasným pôžitkom, veď bola skutočne ich, samy si ju dorobili, nepodhadzoval im ju nijaký ufrflaný pán. Teraz, keď už nebolo zbytočných príživníkov ľudského rodu, každému zvýšilo viac jedla. Bolo aj viac času na oddych, hoci zvieratá boli v práci také neskúsené. Narážali na mnohé ťažkosti - napríklad neskôr, keď prišla žatva, žito museli mlátiť šliapaním,

starodávny spôsobom, a plevy odfukovať vlastným dychom, lebo na farme nebola mláťačka - ale so všetkým im pomohli prasatá svojou šikovnosťou a Boxer svojimi ohromnými svalmi. Boxera obdivoval každý. Už za Jonesových čias tvrdo pracoval, ale teraz robil za troch; niekedy sa zdalo, že všetka práca spočíva len "na jeho mohutných pleciach. Od rána do noci ťahal a ťahal, vždy tam, kde bola najťažšia práca. Dohodol sa s jedným z kohútov, aby ho budil každé ráno o polhodinu skôr ako ostatných, a dobrovoľne sa púšťal do práce tam, kde to bolo najviac treba, navyše pred začiatkom zvyčajného pracovného času. Na každý problém, na každú prekážku odpovedal: "Budem pracovať ešte viac!" - a to si osvojil ako životné krédo.

Každý však pracoval podľa svojich schopností. Napríklad sliepky a kačice zachránili pri žatve dve merice zrna, lebo pozbierali všetky stratené klasy. Nikto nekradol, nikto sa nestážoval na svoj prídel, prejavy minulosti, ako hádky, hryzenie a žiarlivosť takmer celkom vymizli. Nikto sa nevyhýbal povinnostiam - vlastne, skoro nikto. Je pravda, že Moly mala ráno problémy so vstávaním a z práce odchádzala predčasne pod zámienkou, že sa jej do podkovy zadrel kamienok. Aj mačka sa správala akosi podozrivo. Čoskoro si všetci všimli, že ak bola nejaká práca, mačka sa vytratila. Zmizla na celé hodiny a potom sa opäť objavila akoby nič, práve keď sa podávalo jedlo, alebo večer, po pracovnom čase. Vždy však mala také skvelé výhovorky a priadla tak vrúcne, že jej každý naletel. Jedine starého somára Benjamína revolúcia vôbec nezmenila. Prácu si vykonával naďalej tak tvrdohlavo pomaly ako za Jonesových čias, nikdy sa neulieval, ale ani nepretrhol. O revolúcii a jej výdobytkoch sa zásadne nevyjadroval. Keď sa ho niekto spýtal, či je teraz šťastnejší, keď už niet Jonesa, odvetil: "Somári žijú dlho. Ešte nikto z vás nikdy nevidel mŕtveho somára," a ostatní sa museli uspokojiť s touto tajomnou odpoveďou.

V nedeľu sa nepracovalo. Raňajky boli o hodinu neskôr ako obyčajne a po nich nasledovala slávnosť, ktorú ani raz nevynechali. Začínala sa vztyčovaním zástavy. Snehuliak našiel v kôlni starý zelený obrus pani Jonesovej a bielou farbou naň namaľoval kopyto a roh. Táto zástava viala každú nedeľu ráno

na tyči v záhrade pri farme. Zelená preto, vysvetľoval Snehuliak, lebo predstavuje zeleň anglických polí, a kopyto s rohom zas znamenajú symbol budúcej Republiky zvierat, ktorá vznikne po definitívnej porážke ľudskej rasy. Po vztyčení zástavy všetky zvieratá vpochodovali do veľkej stodoly na verejné zhromaždenie, ktoré volali schôdza. Tu sa naplánovala práca na nasledujúci týždeň a predkladali sa rezolúcie na diskusiu. Rezolúcie predkladali vždy prasatá. Ostatne zvieratá už síce pochopili, ako sa hlasuje, ale samy nikdy nijakú rezolúciu nevymysleli. Snehuliak s Napoleonom boli najaktívnejší zo všetkých. Nikdy sa však nezhodli; ak jeden čosi navrhol, druhý mu určite oponoval. Dokonca aj keď sa uzniesli, že zriadia malú pastvinu za sedom ako útulok pre zvieratá v neproduktívnom veku - a proti tomu nemohol naozaj nikto nič namietat' - rozpútala sa búrlivá debata o tom, v koľkých rokoch má ktoré zviera nárok na zaslúžený odpočinok.

Schôdze sa vždy končili hymnou *Zvery Anglicka* a popoludnie bolo určené na odpočinok.

Prasatá si urobili hlavný stan v kôlni. Tu po večeroch študovali kováčstvo, tesárčinu a iné dôležité remeslá z kníh, ktoré si doniesli z farmárovho domu. Snehuliak okrem toho iniciatívne organizoval zvieratá do takzvaných Zvieracích výborov. Pracoval neúnavne. Založil Výbor tvorby vajec pre sliepky, Spolok čistých chvostov pre kravy, Výbor na preškoľovanie divých zvierat (ten mal za úlohu zdomáčať potkany a zajace), Hnutie za belšiu vlnu pre ovce a rôzne iné spolky, pričom zavádzal aj hodiny čítania a písania. V konečnom dôsledku sa ukázalo, že tieto projekty boli neúspešné. Napríklad pokus krotiť divé zvieratá skrachoval hneď na začiatku. Naďalej sa správali ako predtým a každú láskavosť len zneužívali. Mačka vstúpila do preškoľovacieho výboru a spočiatku sa v rámci jeho činnosti prejavovala veľmi aktívne. Jedného dňa ju videli na streche, ako sa prihovárala vrabcovi, ktoré sedeli skoro na jej dosah. Rozprávala im, že teraz sú všetky zvieratá druhovia a že ak sa ktorémukoľvek vrabcovi zachce, môže sa priblížiť celkom na dosah jej labky; vrabce si však držali odstup. Zato lekcie čítania a písania zaznamenali veľký úspech. Na jeseň bolo každé zvie-

ra viac-menej gramotné.

Čo sa týka prasiat, tie to už vedeli dokonale. Psy sa naučili čítať celkom slušne, ale nemali záujem prečítať si nič iné okrem Siedmich prikázaní. Hus Muriela vedela čítať o niečo lepšie ako psy a po večeroch niekedy čítavala ostatným zo zdrapov novín, ktoré našla na smetisku. Benjamín vedel čítať rovnako dobre ako ktorékoľvek prasa, ale nikdy túto schopnosť nevyužíval. Tvrdil, že to aj tak nieje na nič dobré. Ďatelinka sa naučila celú abecedu, ale nevedela písmená spájať do slov. Boxer sa nemohol dostať za písmeno D. Veľkým ťažkým kopytom dokázal nakresliť do prachu A, B, C, D a potom len stál, s ušami dozadu zízal na písmená, niekedy potriasol kučierkou na čele, všemožne sa snažil spomenúť si, aké písmeno nasleduje ďalej, ale za každým márne. Zopár ráz sa mu však podarilo zvládnuť E, F, G, H, ale kým sa ich naučil, vysvitlo, že zabudol A, B, C a D. Nakoniec sa rozhodol, že sa uspokojí s prvými štyrmi písmenami a denne si ich potom zo dva razy písaval na osvieženie pamäti. Moly sa odmietala naučiť všetky písmená, okrem tých, ktorými sa dalo napísať jej meno. Veľmi úhľadne ich skladala z halúzok, zdobila kvietkami, potom okolo nich chodila a obdivovala ich.

Ani jedno z ďalších zvierat na farme sa nedostalo za písmeno A. Zistilo sa aj to, že hlúpejšie zvieratá, ako napríklad ovce, sliepky a kačice sa nevedia naučiť naspamäť ani len Sedem prikázaní. Snehuliak po dlhých úvahách vyhlásil, že prišiel na to, ako by sa dalo tých Sedem prikázaní zredukovať na jedno jediné heslo, a to: Štyri nohy dobré, dve nohy zlé. Tvrdil, že to vystihuje podstatu animalizmu. Kto si ho dokonale osvojí, bude uchránený pred vplyvom človeka. Vtáky spočiatku namietali, hľa, veď aj ony majú dve nohy, ale Snehuliak im dokázal, že to tak nie je.

"Vtáčie krídlo, druhovia," vravel, "je orgán na poháňanie, a nie na manipuláciu. Preto ho môžeme považovať za nohu. Typickým znakom človeka je ruka, nástroj, ktorým pácha všetko zlo."

Vtáky síce nerozumeli Snehuliakovým cudzím slovám, ale jeho vysvetlenie prijali. Pokorné zvieratá sa pustili učiť na-

spamäť jeho heslo. ŠTYRI NOHY DOBRÉ, DVE NOHY ZLÉ sa napísalo veľkými písmenami na zadnú stenu stodoly nad Sedem prikázaní. Keď sa už to heslo konečne ovce naučili, veľmi si ho obľúbili a neraz, keď ležali v tráve, spustili zrazu zborový bľakot: "Štyri nohy dobré, dve nohy zlé! Štyri nohy dobré, dve nohy zlé!" a mohli bľačať hodiny a hodiny, nikdy ich to neomrzelo.

Napoleon sa nezaujímal o Snehuliakove výbory. Tvrdil, že výchova mládeže je oveľa dôležitejšia než akákoľvek činnosť s dospelými. Hneď po žatve Cintu a Ďuska priviedli na svet potomstvo, vrhli dokopy deväť mocných šteniatok. Len čo psíčence odstavili, vzal ich k sebe Napoleon, vraj si berie zodpovednosť za ich výchovu. Zobral ich hore do senníka, kam sa dalo dostať iba po rebríku z kôlne, a tam ich držal v takej izolácii, že ostatní na ne čoskoro zabudli.

Záhada okolo mlieka sa čoskoro vysvetlila. Každý deň sa primiešavalo do pomyjí pre prasatá. Práve dozrievali letné jablká a tráva v sade bola posiatá padavkami. Zvieratá boli presvedčené, že každé dostane rovnaký prídel. No jedného dňa vyšiel výnos, že všetky padavky majú byť pozbierané a ponosené do kôlne pre prasatá. Niektoré zvieratá hundrali, ale márne. V tomto bode boli všetky prasatá zajedno. Dokonca aj Snehuliak s Napoleonom. Kvičiaka vyslali, aby to vysvetlil ostatným zvieratám.

"Druhovia!" zvolal. "Nemyslíte si, dúfam, že my prasatá konáme z nejakých sebeckých pohnútok?! Mnohé z nás vôbec nemajú rady mlieko a jablká. Ja sám ich neznášam. Musíme ich však jesť zo zdravotných dôvodov. Je vedecky dokázané, že mlieko a jablká obsahujú látky nevyhnutné pre zdravú výživu prasaťa. My prasatá duševne pracujeme. Celá správa a organizácia tejto farmy leží na našich pleciach. Dňom a nocou sa staráme o váš blahobyť. To, že jeme jablká a pijeme mlieko, je vlastne vo vašom záujme. Viete si predstaviť, čo by sa stalo, keby sme my prasatá zlyhali? Vrátil by sa Jones! Áno, Jones by sa vrátil! Určite, druhovia," zvolal priam prosebné, poskočil z boka na bok a šibal pritom chvostom, "určite sa medzi vami ne-nájde nikto, kto by chcel, aby sa sem vrátil Jones!"

V tejto veci mali zvieratá naozaj jasno: nie, nechceli, aby sa Jones vrátil. Keď sa im to takto naservírovalo, nemali už žiadne námietky. Bolo to nad slnko jasnejšie - prasatá sa musia udržiavať v dobrej kondícii. A tak sa bez ďalších prierahov dohodlo, že na mlieko a padavky (a napokon aj na celú úrodu jabĺk, keď dozrú) majú nárok výlučne prasatá.

IV

Na sklonku leta sa takmer po celom grófstve rozchýrili správy o tom, čo sa udialo na Zvieracej farme. Snehuliak s Napoleonom každý deň vysielali krdle holubov s úlohou zamiešať sa medzi zvieratá susedných fariem, propagovať revolúciu a naučiť ich pieseň *Zvery Anglicka*.

Pán Jones väčšinu tohto času presedel vo výčape U Červeného leva vo Willingdone a každému, kto bol ochotný počúvať, sa sťažoval na príšernú nespravodlivosť, na to, ako ho banda naničhodných zvierat vyhnala z vlastného majetku. Ostatní farmári s ním v podstate súcitili, ale spočiatku mu veľmi nepomáhali. V kútiku duše každý z nich potajomky uvažoval, ako by jeho nešťastie mohol obrátiť vo vlastný prospech. Našťastie, majitelia dvoch priľahlých fariem boli večne rozhnevaní. Jedna sa volala Líščí les, bola to veľká, staromódna, zanedbaná farma, väčšinou porastená lesmi, s lúkami viac-menej spašenými a so zanedbanými plotmi. Jej majiteľ pán Pilkington bol ľahťikár, finančne nezávislý statkár, ktorý väčšinu času trávil na rybačke alebo poľovačke, podľa sezóny. Tá druhá sa volala Ma jer, bola menšia a lepšie udržiavaná. Jej majiteľ, istý pán Frederick, surový, ostrý chlapík, bol ustavične zapletený v kadejakých súdnych sporoch a bol známy tým, že tvrdo presadzoval výlučne svoje záujmy. Títo dvaja sa tak nenávideli, že sa nikdy nevedeli na ničom dohodnúť, ani len pre vlastné dobro.

Tak či tak, vzbura na Zvieracej farme ich riadne vystrašila, nuž úzkostlivo dbali, aby sa zvieratá na ich vlastných hospodárstvách veľa o tých udalostiach nedozvedeli. Nazdávali sa, že o dva týždne bude po všetkom. Rozchyrovali, že zvieratá na Panskej farme (volali ju tak stále, nikdy neprijali názov Zvieracia farma) sa medzi sebou len bijú a príšerne hladujú. No keď uplynul istý čas a zvieratá tam očividne nepomreli od hladu, Frederick a Pilkington zmenili pesničku a začali rozprávať o ú-

žasných hanebnostiach, ktoré vraj prekvitajú na Zvieracej far-
me. Povrávalo sa, že zvieratá sa dali na kanibalizmus, že sa
navzájom mučia žeravými podkovami, že majú spoločné sami-
ce. To je výsledok vzbury proti zákonom prírody, tvrdili.

Nech však robili, čo chceli, týmto fámam nikto celkom
neuveril. Chýry o úžasnej farme, z ktorej zvieratá vyhnali ľudí a
všetku moc zobrali do svojich rúk, kolovali v rôznych nejasných
a poprekrúcaných podaniach a do roka prebehla vlna nepoko-
jov po celom okolí. Vždy poslušné voly sa zrazu začali vzpierať,
ovce ničili ploty a napchávali sa ďatelinou, kravy prevracali
šechtáre s mliekom, jazdecké kone odmietali preskakovať pre-
kážky a zhadzovali jazdcov. Ba čo viac, zovšadiaľ sa ozývala
melódia, ale aj slová *Zverov Anglicka*. Pieseň sa rozšírila priam
bleskovo. Ľudí privádzala do zúrivosti, hoci sa tvárili, akoby to
bol číry nezmysel. Vraveli, že nechápu, ako môžu zvieratá
spievať takú hlúposť. Každé zviera, ktoré pristihli pri spievaní
tejto hymny, na mieste zbičovali. Drozdy ju čvirikali na plotoch,
holuby hrkútali v brestoch, vtierala sa do buchtu kováčskych
dielní, ba i do zvuku kostolných zvonov. Keď ju ľudia počuli,
potajomky sa triasli, veď v nej tušili začiatok svojho konca.

Začiatkom októbra, keď už bolo obilie zožaté, pouklada-
né do stohov a časť z neho aj vymlátená, preletel oblohou krdeľ
holubov a celý bez seba pristál na dvore Zvieracej farmy. Jones
so všetkými svojimi chlapmi i so šiestimi ďalšími z Líščieho lesa
a z Majera prešli bráničkou a postupovali ďalej chodníkom k
farme. Všetci okrem Jonesa, ktorý kráčal na čele s puškou, dr-
žali v rukách palice. Očividne mali v úmysle znovu dobyť farmu.

S tým však zvieratá dávno rátali, a preto vopred urobili
potrebné opatrenia. Snehuliak preštudoval starú knižku o vý-
pravách Júlia Caesara, ktorú našiel v dome, a teraz mal na sta-
rosti zabezpečenie obrany. Rýchlo vydal príkazy a o niekoľko
minút bolo každé zviera na svojom mieste.

Keď sa ľudia priblížili k hospodárskym budovám, zavelil
Snehuliak k prvému útoku. Všetky holuby v počte tridsaťpäť
začali lietať hore-dolu nad hlavami ľudí a z nevelkej výšky im na
ne špinili. Ľudia sa usilovali brániť, ale medzitým vybehli husi,
ktoré sa skrývali za plotom, a štípali ich do lýtok. Bol to však len

krycí manéver, ktorý mal vnieť zmätok do radov nepriateľa, ved' chlapi ľahko odohnali husi palicami. Vtom Snehuliak zavelil k druhému útoku. Muriela, Benjamín a všetky ovce so Snehuliakom na čele sa pustili do ľudí rohmi a kopytami, Benjamín dorážal zadnými nohami. Chlapi však mali palice a okované baganče, a teda aj veľkú presilu. Snehuliak zrazu zakvičal na ústup, všetky zvieratá sa zvrtili a bráničkou vbehli do dvora.

Chlapi začali jasať. Boli presvedčení, že nepriateľ sa dal na útek a pustili sa ho prenasledovať hlava-nehlava. Práve na to Snehuliak čakal. Keď zašli hlboko do dvora, tri kone, tri kravy a ostatné prasatá, ktoré čakali v zálohe v kravíne, vybehli a odrezali im cestu. Vtedy dal Snehuliak povel k rozhodujúcemu útoku. On sám si to namieril rovno na Jonesa. Ten ho zbadal, namieril pušku a strieľal. Guľky škrabli Snehuliaka na chrbte a jedna z oviec klesla na zem mŕtva. Nato sa Snehuliak bez váhania vrhol celým svojím metrákom na Jonesa. Chlap vyletel na kopu hnoja a puška mu vypadla z rúk. Najväčším postrachom bol však Boxer; vzpínal sa na zadných nohách ako mladý žrebec a kopal ťažkými okovanými kopytami. Prvým úderom zasiahol koniara z Líščieho lesa priamo do hlavy, až ho bezvládne vystrelo do blata. Keď to chlapi videli, poniektorí odhodili palice a pokúsili sa zdupkať. Zmocnila sa ich panika. O chvíľu ich už zvieratá hŕfne prehánali okolo dvora. Naberali ich na rohy, kopalí, hrýzli, dupali po nich. Nebolo na farme zvieratá, ktoré by sa im svojím spôsobom nepomstilo. Dokonca aj mačka skočila zo strechy rovno na plecía jednému z pastierov a pazúrmí sa mu zaťala do krku, načo príšerne zreval. Len čo sa naskytlá prvá možnosť ústupu, chlapi celí bez seba vybehli z dvora a trielili k hradskej. A tak sa ich päťminútový neslávny útok skončil rovnako hanebne, ako sa začal; pri úteku na nich celou cestou syčal a dobiedzal krdeľ husí.

Vytratili sa všetci až na jedného. Vzadu na dvore Boxer kopytom ťtuchal do koniara, ktorý ležal dolu tvárou v blate, a pokúšal sa ho otočiť. Telo nejavilo známky života.

"Je mŕtvy," skormútene povedal Boxer. "Nechcel som ho zabiť. Zabudol som, že mám podkovy. Kto mi uverí, že som to neurobil naschvál?!"

"Nebud' útlocitný, druh Boxer!" kričal naňho Snehuliak, ktorému z rán stále tiekla krv. "Vojna je vojna. A najlepši človek je mŕtvy človek!"

"Nechcel som ho zabiť, aj keď je len človek," opakoval Boxer so slzami v očiach.

"Kde je Moly?" zvolal ktosi.

Moly sa skutočne stratila. Na chvíľu nastal hotový poplach. Boli obavy, že jej dajako ublížili ľudia, alebo že ju dokonca odviekli. Nakoniec ju však našli schovanú v maštali s hlavou zaborenou v kope sena. Skryla sa ihneď, len čo začula výstrel. Keď sa ostatní vrátili na dvor, vysvitlo, že ten koniar bol zrejme iba mráčený, lebo medzičasom sa pozviechal a ušiel.

Tentoraz sa zvieratá zišli celé bez seba od vzrušenia, prekrikovali sa a každé obšírne dokumentovalo svoje zážitky z boja. Zaraz sa strhla improvizovaná oslava víťazstva. Vztyčili zástavu, niekoľko ráz zaspievali *Zvery Anglicka*, potom usporiadali slávnostný pohreb ovci, ktorá padla v boji, a na hrob jej zasadili hlohový kríček. Snehuliak predniesol pri hrobe slávnostnú reč, v ktorej zdôraznil potrebu aj tej najvyššej obeť v mene Zvieracej farmy.

Zvieratá sa jednohlasne dohodli na udeľovaní vyznamenania Zvierací hrdina prvého stupňa, ktorým hneď poctili Snehuliaka a Boxera. Mosadzné medaily (boli to vlastne mosadzné pliešky z postrojov, ktoré sa našli v kôlni) sa mali nosiť v nedeľu a na sviatky. Mŕtvej ovci udelili rad Zvierací hrdina druhého stupňa in memoriam.

Veľa sa diskutovalo o prípadnom pomenovaní boja. Nakoniec sa všetci zhodli, že to bude *Bitka pri kravíne*, lebo tam nastúpila záloha, ktorá ju rozhodla. Pušku pána Jonesa našli pohodenú v kaluži; všetci vedeli, že na farme je zásoba nábojov. Padlo rozhodnutie, že pušku umiestnia k vlajkovej žrdi ako delo, z ktorého sa bude strieľať dva razy do roka - dvanásteho októbra, na počesť výročia *Bitky pri kravíne* a na svätójánsku noc, výročie revolúcie.

V

Keď nastala zima, začali pribúdať problémy s Moly. Každý deň chodila neskoro do práce a ospravedlňovala sa, že zaspala, sťažovala sa na kadejaké záhadné bolesti, hoci apetít mala výborný. Pod rozličnými zámienkami utekala z práce k jazierku a tam sa hlúpo dívala na svoj obraz na hladine. Ale rozchýrili sa aj oveľa vážnejšie zvesti. Jedného dňa, keď Moly bezstarostne vošla do dvora, koketné sa oháňala dlhým chvostom a prežúvala steblo sena, vzala si ju Ďateľinka bokom.

"Moly," prihovorila sa jej, "musím ti povedať niečo veľmi vážne. Dnes ráno som ťa videla, ako sa pozeráš cez plot, ktorý oddeľuje Zvieraciu farmu od Líščieho lesa. Jeden z chlapov pána Pilkingtona stál na druhej strane plota. Hoci som bola dosť ďaleko, som si takmer istá, že si mu dovolila, aby ťa hladkal po nose. Čo to má znamenať, Moly?!"

"Nehladkal! Nedovolila som! To nie je pravda!" volala Moly, poskakovala a hrabala zem.

"Moly! Pozri mi do očí! Môžeš mi dať čestné slovo, že ten človek ťa nehladkal po nose?"

"To nie je pravda!" zopakovala Moly, ale neodvážila sa pozrieť Ďateľinke do očí; vzápätí vzala nohy na plecia a odcválala do polí.

Ďateľinka dostala nápad. Nikomu nič nepovedala, pobrala sa do Molynej maštale a poprevracala kopytom slamu, na ktorej spávala. Pod slamou našla ukrytú hromadu kockového cukru a niekoľko zväzkov rôznofarebných stužiek.

O tri dni nato Moly zmizla. Nejaký čas sa vôbec nevedelo, kde by mohla byť, potom holuby doniesli správu, že ju videli na druhom konci Willingdonu. Stála pred hostincom zapriahnutá do parádnej ľahkej bričky vymaľovanej na červeno - čierne. Akýsi

tučný červenolící muž v kockovaných pumpkách (a v gamašiach), ktorý vyzeral ako hostinský, ju tľapkal po nose a kímil cukrom. Hriva nanovo pristrihnutá a v kučierke nad čelom zapletená šarlátová stuha. Vyzerala veľmi spokojná, aspoň tak tvrdili holuby. Odvtedy už nikto Moly ani nespomenul.

V januári sa veľmi zhoršilo počasie. Zem bola na kost' a na poliach sa nedalo robiť. Vo veľkej stodole sa podchvíľou konali zhromaždenia a prasatá sa zaoberali prípravami na ďalšiu sezónu. Akosi samozrejme sa zvieratá uzniesli, že prasatá, ktoré sú zo všetkých zvierat zjavne najmúdrejšie, by mali rozhodovať o všetkých otázkach farmárskej politiky, no ich rozhodnutia musia byť ratifikované väčšinou hlasov. Všetko by bolo skvele fungovalo, keby nie tých večných rozporov medzi Snehuliakom a Napoleonom. Tí dvaja sa hádali, o čom sa len hádať dalo. Keď jeden navrhoval osiať väčšiu plochu jačmeňom, druhý určite presadzoval väčšiu plochu ovsa, a keď jeden z nich povedal, že to a to pole je výborné na kapustu, druhý určite tvrdil, že sa nehodí na nič iné, len na repu. Každý z nich mal svojich prívržencov a niektoré debaty boli naozaj ostré. Snehuliak si na zhromaždeniach často naklonil väčšinu svojimi brilantnými prejavmi, Napoleon si zas úspešne získaval priaznivcov v zákulisí. Mimoriadne sa mu to darilo najmä medzi ovcami. V poslednom čase si ovce zvykli vyblakovať Štyri nohy dobré, dve nohy zlé, či už sa to hodilo alebo nie, a často tým prerušovali zhromaždenie. Zrazu začalo byť nápadné, že ovce vyblakujú Štyri nohy dobré, dve nohy zlé pri najdôležitejších bodoch Snehuliakových prejavov. Snehuliak si podrobne preštudoval staršie čísla časopisu Farmár a dobytkár, ktoré našiel v dome, a mal plno plánov, ako čo inovovať a rôzne pozlepšovať. Učene hovoril o zavlažovacích kanáloch, silážach a hospodárení s hnojom, vypracoval veľmi komplikovaný plán, ako majú zvieratá trúsiť rovno na polia, každý deň na iné miesto, aby sa ušetrila práca s prevozom. Napoleon síce nijaké plány nevypracoval, ale potichučky rozširoval, že Snehuliakove výmysly nevedú k ničomu, a zdalo sa, akoby vyčkával na svoj čas. Najbúrlivejšia roztržka však nastala kvôli veternému mlynu.

Na dlhej pastvine neďaleko za hospodárskymi budovami

bol malý kopček, najvyššie položené miesto na farme. Po obhliadke terénu Snehuliak vyhlásil, že je to ideálne miesto na stavbu mlyna, ktorý by mohol poháňať dynamo a vyrábať pre farmu elektrickú energiu. Tou by sa osvetľovali stajne, v zime by sa ňou vykurovalo, poháňala by cirkulárku, rezačku, krájač repy aj elektrickú dojičku. Zvieratá o takom niečom nikdy predtým nepočuli (veď farma bola starosvetska a nástroje na nej primitívne) a ohúrené počúvali, ako sa Snehuliak rozohňuje nad obrázkami úžasných prístrojov, ktoré by za nich robili prácu, kým ony by sa pokojne pásli na poliach, alebo by si cibrili myseľ čítaním či konverzáciou.

O pár týždňov mal Snehuliak plány na výstavbu mlyna hotové. Technické detaily vypracoval zväčša podľa troch kníh pána Jonesa - *Tisíc rád pre domácich majstrov*, *Sám sebe murárom* a *Elektrotechnika pre začiatočníkov*. Ako pracovňu využíval Snehuliak kôľňu, v ktorej boli kedysi liahne a mala hladkú drevenú podlahu, vhodnú na rysovanie. Niekedy tam bol zavretý celé hodiny. Otvorené knihy mal zaťažené kameňmi a s kúskom kriedy medzi raticami na paprči chvatne pobežoval hore-dolu, kreslil čiarku za čiarkou a sem-tam si zakrochkal od nadšenia. Postupne sa v plánoch črtali komplikované sústavy rôznych kladiek a ozubených kolies, nákresy už pokrývali polovicu dlážky, ale ostatným zvieratám prichodili úplne nepochopiteľné, i keď veľmi pôsobivé. Všetky sa aspoň raz za deň prišli pozrieť na Snehuliakove výtvary. Dokonca aj sliepky a kačky, hoci mali veľký strach, aby náhodou nestúpili na kriedové čiary. Len Napoleon sa držal v úzadí. Hneď od samého začiatku sa postavil proti mlynu. No jedného dňa sa predsa len nečakane zjavil, aby si plány poprezeral. Sťažka obišiel kôľňu, pozorne si prezrel každý detail nákresu, raz či dva razy ich aj oňuchal, potom ešte chvíľu postál a úkosom na ne hľadel; napokon zdvihol nohu, vymočil sa rovno na plány a bez slova odišiel.

Farma sa kvôli mlynu rozdelila na dva tábory. Snehuliak nepopieral, že stavba bude veľmi náročná. Musel by sa nalámať kameň a z neho vymurovať steny, museli by sa vyrobiť mlynské krídla a potom zohnať dynamo a káble. (Ako a kde ich zaobstarajú, o tom Snehuliak nehovoril.) Neustále zdôrazňoval,

že celý projekt by mohol byť hotový do roka. Tak by sa ušetrilo toľko námahy, že zvieratá by pracovali len tri dni v týždni. Napoleon však tvrdil, že v súčasnosti je najdôležitejšie zvýšiť potravinovú výrobu, a ak budú strácať čas výstavbou mlyna, pomrú od hladu. Zvieratá sa zoskupili do dvoch frakcií, časť pod heslom *Voľte Snehuliaka a trojdňový pracovný týždeň!* a druhá *Voľte Napoleona a plné korytá!* Len Benjamín sa nepridal ani k jedným. Odmietal tvrdenia, že by mohlo byť viac jedla, alebo že mlyn ušetrí prácu. Či bude alebo nebude mlyn, vravel, život ostane taký, aký vždy bol - zlý.

Okrem sporov o mlyn tu bola ešte otázka obrany farmy. Zvieratá si plne uvedomovali, že napriek víťazstvu v *Bitke pri kravíne* môžu sa ľudia ešte dôraznejšie pokúsiť znovu dobyť farmu a dosadiť naspäť Jonesa. Mali na to aj ďalšie dôvody, veď správa o porážke ľudí sa rozniesla po celom okolí a zvieratá na susedných farmách sa začali búriť. Ako obyčajne, Snehuliak a Napoleon sa nezhodli ani v tejto otázke. Podľa Napoleona by mali zvieratá začať vyrábať zbrane a naučiť sa s nimi zaobchádzať. Podľa Snehuliaka by mali vysielat' čoraz viac holubov, aby rozdúchavali nepokoje na ďalších farmách. Jeden tvrdil, že sa neubránia a ľudia ich porazia, druhý zas oponoval, že keby všade prebehla revolúcia, nemuseli by sa brániť. Zvieratá si najprv vypočuli Napoleona, potom Snehuliaka, a nijako sa nevedeli rozhodnúť, ktorý má pravdu; jedno je však isté, vždy súhlasili s tým, kto práve rečnil.

Napokon nadišiel deň, keď Snehuliak dokončil plány. V najbližšiu nedeľu na schôdzi sa malo hlasovať, či začať s výstavbou mlyna alebo nie. Keď sa zvieratá zhromaždili vo veľkej stodole, Snehuliak vstal a napriek tomu, že mu ovce občas zbľáčali do reči, predložil dôvody na obranu výstavby mlyna. Potom sa postavil Napoleon, aby mu oponoval. Pokojným tónom vyhlásil, že mlyn je nezmysel, preto odporúča, aby zaň nehlasovali; nato si rázne opäť sadol. Nehovoril ani tridsať sekúnd a tváril sa, akoby mu bolo takmer jedno, aký ohlas jeho reč vyvolá. Vtedy vyskočil Snehuliak, zahriakol ovce, ktoré opäť začali bľáčať, a vášnivo apeloval na prítomných, aby projekt mlyna schválili. Doteraz boli zvieratá rozdelené približne na dva rov-

naké tábory, ale Snehuliakova výrečnosť na ne mimoriadne zapôsobila. V plamenných vetách im vykreslil, ako bude farma vyzerat', keď už zvieratá na svojich pleciach neponesú bremeno špinavej práce. Tentoraz zašiel vo svojej fantázii oveľa ďalej ako len k sekačkám a rezačkám repy. Elektrina, povedal, by mohla poháňať mláťačky, pluhy, brány, valce, žacie stroje, viazačky a okrem toho by každú stajňu zásobovala svetlom, teplou i studenou vodou, dodávala by energiu do elektrického ohrievača. Keď končil prejav, nebolo pochyb, v čí prospech voľby dopadnú. Vtedy Napoleon vstal, úkosom zazrel na Snehuliaka a fistulovane zakvíkal, tak ako ho doteraz ešte nikto nepočul.

Vtom sa vonku ozval príšerný brechot a do stodoly sa vrútilo deväť ozrutných psov s mosadzou vybíjanými obojkami. Hnali sa rovno k Snehuliakovi, ktorý len-len stačil uhnúť ich cvakajúcim zubom. V okamihu vybehol zo stodoly a psy za ním. Zvieratá boli zaskočené, od úľaku nevydali ani hláska a všetky sa hrnuli cez dvere, aby videli naháňačku. Snehuliak trielil dlhou pastvinou, ktorá viedla k ceste. Utekal, ako len prasa vládze, ale psy mal stále v pätách. Zrazu sa pošmykol a už to vyzeralo, že ho dostanú. Rýchlo však vstal a rozbehol sa ešte rýchlejšie ako predtým, ale psy ho opäť doháňali. Jeden mu skoro chňapol po chvoste, ale Snehuliak ním stihol včas šibnúť nabok. Potom nasadil hotový šprint, horko-ťažko sa prešmykol úzkou dierou v plote a viac ho nikdy nevideli.

Vystrašené zvieratá sa mlčky odplichtili späť do stodoly. Vzápätí dobehli aj psy. Najprv si nikto nevedel vysvetliť, kde sa tu zrazu nabrali, ale čoskoro sa to objasnilo: boli to šteňatá, ktoré Napoleon zobral matkám a vychovával v izolácii. Hoci psy neboli ešte celkom dospelé, boli obrovské a vyzerali divo ani vlky. Držali sa blízko pri Napoleonovi. Bolo až nápadné, ako v jeho prítomnosti krúčia chvostmi, tak ako predtým iné psy pri pánovi Jonesovi.

Napoleon sprevádzaný psami vystúpil na vyvýšené pódium, z ktorého kedysi Major predniesol svoj pamätný prejav. Oznamil, že od tejto nedele sa zhromaždenia rušia. Vraj je to iba zbytočná strata času. Odteraz bude všetky otázky týkajúce sa pracovného režimu farmy riešiť zvláštny výbor prasiat, kto-

rému sám bude predsedať. Budú sa schádzať osobitne a o svojich rozhodnutiach ich budú informovať. Zvieratá sa budú naďalej schádzať každú nedeľu pri vztyčovaní zástavy, zaspievajú *Zvery Anglicka* a dostanú príkazy na nasledujúci týždeň; diskutovať sa však už nebude.

Hoci boli zvieratá ešte šokované vyhnaním Snehuliaka, toto vyhlásenie ich zarazilo. Niektoré by aj zaprotestovali, keby vedeli ako. Dokonca aj Boxer vyzeral akosi znepokojene. Zastrihal ušami, niekoľko ráz potriasol kučierkou nad čelom a úporné sa pokúšal usporiadať si v hlave myšlienky; no nakoniec mu aj tak nenapadlo nič, čo by mal povedať. Zato samotné prasatá boli výrečnejšie. Štyri mladé kómniky, ktoré sedeli v prvom rade, začali prenikavo a nespokojne kvičať, všetky štyri naraz vyskočili a pustili sa rozprávať jeden cez druhého. No psy, čo sedeli okolo Napoleona, zrazu hlboko a zlovestne zavrčali, načo prasatá stíchli a opäť si posadali. Potom sa ozvali ovce, príšerne bľáčali *Štyri nohy dobré, dve nohy zlé*, čo trvalo takmer štvrt' hodiny a znemožnilo akúkoľvek možnosť diskusie.

Kvičiak dostal za úlohu prejsť celú farmu a vysvetliť ostatným nové pomery.

"Druhovia," vravel, "verím, že každé tu prítomné zviera si vysoko váži obeť, ktorú druh Napoleon podstúpil, keď zobral na svoje plecia ďalšie povinnosti. Nemyslíte si, druhovia, že vládnuť je slasť! Naopak, je to ťažká a zodpovedná úloha. Nikto neverí úprimnejšie než on, že všetky zvieratá sú si rovné. Sám by bol najradšej, keby každé zviera mohlo rozhodovať samo za seba. Ale, druhovia, čo keby ste sa rozhodli nesprávne, kam by sme sa to dostali?! Len si predstavte, že by ste boli podporili Snehuliaka v tom jeho mlynskom poblúznení - veď to bol zločinec!"

"Statočne bojoval v *Bitke pri kravíne*," poznamenal ktosi.

"Statočnosť nestačí," povedal Kvičiak. "Oddanosť a poslušnosť sú dôležitejšie. A pokiaľ ide o *Bitku pri kravíne*, som presvedčený, že príde čas, keď sa zistí, že Snehuliakova úloha v nej sa zveličovala. Disciplína, druhovia, železná disciplína! To by malo byť heslo dneška! Jeden chybný krok, a hneď sa na nás vrhnú nepriatelia. Však by ste nechceli, aby sa vrátil Jo-

nes?!"

A opäť nebolo o čom diskutovať. Pravdaže zvieratá nechceli, aby sa Jones vrátil; ak by ho mali nedeľňajšie ranné diskusie privolať, tak potom s nimi musia rozhodne prestať. Boxer, ktorý už mal dosť času všetko si premyslieť, vyjadril všeobecné pocity slovami. "Ak to hovorí druh Napoleon, musí to byť správne." Odvtedy sa mu stalo druhým životným krédom: Napoleon má vždy pravdu! popri vlastnom: Budem pracovať ešte viac!

Medzitým sa oteplilo a začala jarná orba. Kôľňa, kde Snehuliak nakreslil plány veterného mlyna, bola zavretá a poverávalo sa, že ktosi plány zo zeme zmyl. Každú nedeľu ráno o desiatej sa zvieratá zhromaždili vo veľkej stodole, kde dostali príkazy na nasledujúci týždeň. V sade vykopali lebku starého Majora, teraz už holú kosť, a umiestnili ju na kôľ pri vlajkovej žrdi, vedľa pušky. Po vztýčení zástavy museli zvieratá v zástupe dôstojne prejsť okolo lebky, až potom smeli vojsť do stodoly. Teraz však nesedávali všetci spolu ako kedysi. Napoleon s Kvičiakom a Minimusom, ktorý mal úžasný talent na skladanie piesní a básní, trónili vpredu na pódiu, okolo nich v polkruhu štyri mladé psy, ostatné prasatá za nimi. Zvieratá sedeli čelom k nim v hlavnej časti stodoly. Napoleon prečítal ráznym vojenským štýlom rozkaz na nasledujúci týždeň, potom zvieratá jediný raz zaspievali *Zvery Anglicka* a rozišli sa.

Tretiu nedeľu po tom, čo vyhnali Snehuliaka, si zvieratá s nemalým počudovaním vypočuli Napoleonovo vyhlásenie, že veterný mlyn sa predsa len bude stavať. Zmenu svojho rozhodnutia vôbec nezdôvodnil, jednoducho ich iba upozornil, že úloha si vyžiada veľa tvrdej práce, dokonca bude možno potrebné znížiť aj prídely jedla. No plány sú už vypracované do najmenších detailov. Celé posledné tri týždne na nich pracovala špeciálna skupina prasiat. Výstavba veterného mlyna a s ním súvisiacich zariadení by mala trvať dva roky.

V ten večer Kvičiak dôverne vysvetľoval ostatným zvieratám, že Napoleon v skutočnosti nikdy nebol proti stavbe mlyna. Naopak, on celý projekt od začiatku obhajoval, a Snehuliak ten plán, ktorý nakreslil na dlážku v liahni, vlastne vykradol z Napoleonových poznámok. Veterný mlyn bol v skutočnosti Napoleo-

nov nápad. Prečo teda proti nemu tak urputne bojoval, spýtal sa ktosi. Kvičiak sa zrazu zatváril veľmi chytrácky. Vraj to vyplýva zo skúseností druha Napoleona, vyhlásil. Ten iba *predstieral*, že je proti výstavbe veterného mlyna; jednoducho bol to manéver, aby sa zbavil Snehuliaka, ktorý bol nebezpečný a mal zlý vplyv. Teraz, keď sa ho už zbavili, môžu vo svojich plánoch pokojne pokračovať bez toho, že by im do toho zasahoval. "Toto," povedal Kvičiak, sa volá *taktika*. Veselo sa potom smial, poskakoval a vrtel chvostom. Zvieratá si neboli nacistom, čo to slovo znamená, ale Kvičiak hovoril tak presvedčivo a tri psy, ktoré boli zhodou okolností s ním, vrčali tak zlovestne, že jeho vysvetlenie prijali bez ďalších otázok.

VI

Celý ten rok zvieratá dreli ako otroci. Z práce sa však tešili; nešetrili úsilím, neváhali sa obetovať, veď si boli vedomé, že všetko je len pre ich dobro a pre zvieratá, ktoré prídu po nich, a nie pre bandu lenivých zlodejských ľudí.

Na jar a v lete pracovali šesťdesiat hodín týždenne a v auguste im Napoleon oznámil, že sa bude pracovať aj v nedeľu popoludní. Táto práca bola výlučne dobrovoľná, ale kto sa nezúčastní, bude mať skrátenejší prídel jedla na polovicu. Aj napriek tomu sa však zistilo, že niektoré úlohy ostali nesplnené. Žatva sa nevydarila tak ako minulého roku a na dve polia, na ktoré predtým zasiali kvaku, teraz siať nemohli, pretože ich včas nezorali. Všetko naznačovalo, že nastávajúca zima bude ťažká.

Pri výstavbe mlyna sa vynorili neočakávané ťažkosti. Na farme bol dobrý vápencový lom a v jednej z hospodárskych budov našli dosť piesku aj cementu, takže všetok potrebný materiál na stavbu bol pokope. No zvieratá nevedeli, ako vápenec lámať na potrebné kusy. Zdalo sa, že to ide iba krompáčom a sochorom, ani jedno zviera ich však nemohlo používať, lebo žiadne nevedelo stáť na zadných nohách. Po týždňoch márnej námahy dostal ktosi dobrý nápad - využiť zemskú príťažlivosť. Na dne lomu sa povalovali obrovské balvany, ktoré boli na stavbu priveľké. Zvieratá ich omotali lanami a potom ich spoločne - kravy, kone, ovce, všetko, čo sa vedelo chopiť lana, dokonca v niektorých kritických chvíľach sa pridali aj prasatá - zúfalo pomaly ťahali hore svahom na vrch lomu, odkiaľ ich zvalili dolu, kde sa rozpadli na kúsky. Prevoz rozbitého kameňa bol potom pomerne jednoduchý. Kone ho odvážali na vrchovato naložených vozoch, ovce ťahali kamene po kúskoch, dokonca aj Benjamín a Muriela sa zapriahli do starého koča bývalej majiteľky a tiež prispeli svojím dielom. Ku sklonku leta sa nazhro-

maždila slušná kopa kamenia a začalo sa so stavbou pod vedením prasiat.

Bol to však pomalý, namáhavý proces. Niekedy sa celý deň do úmoru lopotili, aby vytiahli jediný balvan na vrch lomu, a keď sa zrútil, nie vždy sa rozbil. Nič by však neboli dosiahli bez Boxera, ktorého sila prevyšovala silu všetkých ostatných zvierat dokopy. Keď sa balvan začal šmýkať a zvieratá zúfalo vykrikovali, už-už sa vidiac pod ním, Boxer sa zakaždým zaprel do lana a kameň zastavil. Pohľad naňho, ako sa kúsok po kúsku lopotí hore svahom, ako dychčí, ako sa končekmi kopýt zarýva do zeme zaliaty potom, v každom vzbudzoval obdiv. Ďatelinka ho niekedy varovala, aby si dával pozor a nepresilil sa, ale Boxer ju nikdy nepočúvol. Jeho dve heslá *Budem pracovať ešte viac* a *Napoleon má vždy pravdu* sa mu zdali dostatočnou odpoveďou na všetky otázky. Dohodol sa s kohútom, že ho ráno bude budiť o trištvrte hodiny skôr namiesto polhodiny. A vo voľných chvíľach, ktorých v poslednom čase nebolo veľa, chodieval sám do lomu, zbieral nalámané kamenie a bez pomoci ho ťahal k stavenisku mlyna.

Počas toho leta neboli na tom zvieratá zle, a to i napriek ťažkej práci. Ak aj nemali viac jedla ako za Jonesa, nemali ani menej. Výhoda, že živilí len samy seba a nemuseli kŕmiť ešte päť náročných ľudí, bola taká veľká, že by museli narobiť veľa chýb, aby o ňu prišli. A zvieracie metódy práce boli často efektívnejšie než ľudské, dokonca šetrili námahu. Pliet' vedeli napríklad oveľa dôkladnejšie ako ľudia. A keďže žiadne zviera nekradlo, nebolo treba ohradzovať pastviny od ornej pôdy, čo ušetrilo také práce, ako údržba plotov a brán. No aj tak začali na sklonku leta pociťovať rôzne nepredvídané nedostatky. Chýbal parafínový olej, klince, povraz, sucháre pre psov, železo na konské podkovy; nič z tohto sa na farme nedalo vyrobiť. Neskôr budú potrebovať aj semená a umelé hnojivo, okrem toho rôzne náradie a napokon aj strojové zariadenie pre veterný mlyn. Nikto si nevedel predstaviť, ako vyrobiť tieto nevyhnutnosti.

Raz v nedeľu ráno, keď sa zvieratá zišli, aby sa oboznámili s ďalšími úlohami, Napoleon oznámil, že sa rozhodol pre novú politiku. Odteraz sa Zvieracia farma bude zaoberať ob-

chodom so susednými farmami; samozrejme, nepôjde o nijaké kšeftovanie, len o to, aby získali nevyhnutný materiál. Vyhlásil, že výstavba mlyna predstavuje prvoradý záujem. Preto už urobil určité prípravy na predaj jedného stohu sena a časti tohtoročnej úrody pšenice; neskôr, keby bolo treba ešte viac peňazí, budú musieť odpredať vajcia, najlepšie na trhu vo Willingdone. Sliepky, povedal Napoleon, by mali priniesť túto obeť na oltár veterného mlyna.

Zvieratám sa opäť zamarilo, že tu čosi nesedí. Nikdy sa nemali spolčovať s ľuďmi, nemali obchodovať, používať peniaze - veď či to neboli úplne prvé uznesenia, na ktorých sa zhodli na víťaznom zhromaždení, keď vyhnali Jonesa? Všetky zvieratá si pamätali, že čosi také odhlasovali - alebo sa aspoň nazdávali, že si to pamätajú. Štyri mladé prasatá, ktoré protestovali, keď Napoleon zrušil zhromaždenia, sa placho ozvali, ale okamžite stíchli, keď sa ozvalo príšerné vrčanie psov. Potom ovce ako zvyčajne spustili *Štyri nohy dobré, dve nohy zlé* a momentálne rozpaky boli zažehnané. Napokon Napoleon zdvihol paprču a vynútil si ticho. Vôbec nebude treba, aby niektoré zo zvierat prišlo do styku s ľuďmi, veď to je, pochopiteľne, nežiaduce. Céle to bremeno mienil vziať na seba. Istý pán Whymper, právny poradca z Willingdonu, sa podujal robiť sprostredkovateľa medzi Zvieracou farmou a okolitým svetom, každý pondelok si bude chodiť na farmu po pokyny. Napoleon skončil svoj prejav zvyčajným výkrikom *Nech žije Zvieracia farma!* a po zaspievaní hymny *Zvery Anglicka* sa zvieratá rozišli.

Potom Kvičiak vykonal obchôdzku po farme, aby zvieračie mozgy upokojil. Ubezpečil ich, že rezolúcia o zákaze obchodovania s ľuďmi a o používaní peňazí vlastne nikdy nebola schválená, dokonca nebola ani navrhnutá. Je to číro-čírý výmysel a stopy jeho vzniku by pravdepodobne smerovali ku klamstvám, ktoré rozširoval Snehuliak. Zopár zvierat sa zatváriло akosi pochybovačné, ale Kvičiak sa prísne spýtal: "Ste si isté, že sa vám to nesnivalo? Máte doklad o takej rezolúcii? Je to niekde písomne podchytené?" Bolo nad slnko jasnejšie, že nič také písomne nejestvuje, a tak sa všetky zvieratá uspokojili s tým, že sa mýlili.

Každý pondelok pán Whymper navštívil farmu, tak ako sa dohodli. Bol to malý, lišiacky vyzerajúci chlap s bokombradami; ako právny poradca nemal veľkú klientelu, prvý si však uvedomil, že Zvieracia farma potrebuje sprostredkovateľa väčšmi než ktokoľvek iný a že by stálo za uváženie dať sa na to. Zvieratá s hrôzou sledovali jeho príchody a odchody a vyhýbali sa mu, ako sa len dalo. No pohľad na Napoleona, ako štvornožky dáva príkazy Whymperovi, ktorý stojí na dvoch nohách, ich napíňal hrdosťou, a tak sa aspoň čiastočne zmierili s touto prevratnou zmenou. Vzťahy s ľudskou rasou už neboli celkom také ako predtým. Nie že by ľudia Zvieraciu farmu teraz, keď prosperovala, nenávideli menej, naopak, nenávideli ju väčšmi ako kedykoľvek predtým. Všetci tvrdili, že ju stihne nezvratný osud a skôr či neskôr skrachuje, navyše, ten veterný mlyn je vraj už dopredu odpísaný. Stretávali sa v hostincoch a jeden druhému opisovali, ako padne alebo, ak by aj stál, nikdy nebude fungovať. No húževnatosť, s akou zvieratá prekonávali problémy, v nich chtiac-nechtiac vzbudzovala určitý rešpekt. Prejavovalo sa to i v tom, že začali volať Zvieraciu farmu pravým menom a prestali si nahovárať, že je to stále Panská farma. Upúšťali aj od obhajoby Jonesa, ktorý sa medzičasom vzdal nádeje, že by farmu mohol opäť získať, a presťahoval sa niekam na iný koniec krajiny. Okrem Whympera Zvieracia farma nemala ďalší kontakt s okolitým svetom, hoci sa neustále poverávalo, že Napoleon sa chystá uzavrieť definitívnu obchodnú dohodu buď s pánom Pilkingtonom z Líščieho lesa alebo s pánom Frederickom z Majera - ale rozhodne vraj nie s oboma súčasne.

Približne v tom čase sa prasatá z ničoho nič presťahovali do domu a usadili sa tam. Zdalo sa, že zvieratá sa znovu roz-pamätávajú na istú rezolúciu, ktorú kedysi proti tomu schválili, ale Kvičiakovi sa ich opäť podarilo presvedčiť, že to tak nie je. Tvrdil, že je absolútne nevyhnutné, aby prasatá, ktoré sú vlastne mozgom farmy, mali pokojné prostredie na prácu. Je predsa pod dôstojnosť, aby taká osobnosť, ako je Vodca (v poslednom čase nehovoril o Napoleonovi inak ako o Vodcovi) žil v obyčajnom chlieve. Niektoré zvieratá boli však pohoršené, keď sa do-

počuli, že prasatá nielenže jedia v kuchyni a oddychujú v obývačke, ale vraj i spávajú v posteliach. Boxer to prijal ako obyčajne slovami *Napoleon má vždy pravdu*, ale Ďatelinke sa zdalo, že kedysi prijali rozhodné uznesenia proti posteliám, nuž zašla na koniec stodoly, kde sa snažila rozlúštiť Sedem prikázaní, ktoré tam boli vypísané na stene. Keď však zistila, že vie prečítať iba jednotlivé písmená, zašla po Murielu.

"Muriela," povedala jej, "prečítaj mi štvrté prikázanie. Nehovorí sa tam niečo o tom, že by sa nemalo spať v posteli?"

Muriela horko-ťažko preslabikovala nápis.

"Stojí tam: *Nijaké zviera nesmie spať v posteli s plachtami*, konečne vyjachtala.

Zvláštne, Ďatelinka si nepamätala, že by sa vo štvrtom bode hovorilo čosi o plachtách, ale keď to stálo na stene, muselo to tak byť. Kvičiak, ktorý práve náhodou prechádzal okolo s dvoma či tromi psami, okamžite uviedol veci na pravú mieru.

"Takže ste počuli, druhovia," povedal, "že prasatá spia na farme v posteliach? A prečo nie? Hádám ste si nemysleli, že niekedy jestvovalo nariadenie proti posteliám. Posteľ je jednoducho miesto na spanie. Keď sa to tak vezme, aj kopa slamy v maštali je posteľ. Zakázané boli plachty, tie sú ľudský vynález. Plachty sme z domu odstránili a spíme pod dekami. Sú to celkom pohodlné posteľe! Ale jedno vám môžem povedať, druhovia, zďaleka nie také pohodlné, ako by sme potrebovali pri všetkej tej duševnej námahe, ktorú musíme v týchto dňoch vykonávať. Hádám by ste nás nechceli obráť o odpočinok, druhovia?! Hádám by ste nechceli, aby sme sa vyčerpali natoľko, aby sme nezvládli povinnosti?! Alebo chce niekto z vás, aby sa vrátil pán Jones?!"

Zvieratá ho okamžite ubezpečili, že nie, a viac už nikto nikdy nespomenul, že zvieratá spia v posteliach. A keď sa o niekoľko dní potom oznámilo, že prasatá budú ráno vstávať o hodinu neskôr ako ostatné zvieratá, nikto sa nestražoval ani na to.

Keď nadišla jeseň, zvieratá boli ukonané, ale šťastné. Mali za sebou ťažký rok, predali časť sena a zrna; zásoby po-

travy na zimu síce zďaleka neboli veľké, ale veterný mlyn stál za to. Bol už takmer spolovice postavený. Po žatve prišlo obdobie pekných slnečných dní a zvieratá dreli väčšími ako inokedy. Vraveli si, že stojí za námahu lopotiť sa s kusmi kameňa, ak na stavbe pribudne čo i len ďalší štvrtmeter muriva. Boxer dokonca niekedy pracoval hodinu či dve aj v noci, pri svite jesenného splnu. Vo voľných chvíľach obchádzali zvieratá okolo rozostavaného mlyna, obdivovali pevné a rovné múry, nadchýnali sa pocitom, že boli schopné vytvoriť niečo také imponujúce. Len Benjamínovi bol mlyn ľahostajný, stavbu vždy odbil zvyčajnou tajomnou poznámkou, veď somári žijú dlho.

Prišiel november a s ním nemilosrdné juhozápadné vetry. Ruch na stavbe ustal, lebo v daždi nemohli zvieratá miešať betón. Jednej noci víchrica zúrila tak prudko, že sa domy na farme triasli až v základoch a zo strechy stodoly odfúklo zopár škridiel. Sliepky sa zobudili a vystrašene kotkodákali, lebo sa im všetkým naraz prisnilo, že kdesi v diaľke začuli výstrel z pušky. Keď zvieratá ráno vyšli z maštali, videli, že sa zrútil vlajkový stožiar a brest na začiatku sadu bol vyvalený aj s koreňom ako reďkovka. sotva si stihli uvedomiť toto nešťastie, keď sa im z hrdla vydral zborový zúfalý výkrik. Ich očiam sa naskytol hrozný pohľad. Veterný mlyn bol v troskách.

Všetky sa k nemu okamžite rozbehli. Napoleon, ktorý len zriedkavo zrýchľoval chôdzu, utekal na čele. Áno, tam ležalo ovocie celej ich námahy zrovnané so zemou; kamene, ktoré tak lopotne nalámali a nanosili, ležali roztrúsené okolo. Neschopné slova žalostne civeli na hromadu skál. Napoleon chodil mlčky hore-dolu, občas oňuchal zem. Napriamil chvost a zlovestne ním vrtel - typický prejav jeho zvýšenej duševnej aktivity. Zrazu zastal, akoby sa práve rozhodol.

"Druhovia," povedal ticho, "viete, kto je za to zodpovedný? Viete, kto je ten nepriateľ, ktorý prišiel v noci a zničil nám mlyn"? Nato zvolal hromovým hlasom "SNEHULIAK"! Spravil to Snehuliak! Z čirej zloby; myslel si, že prekazí naše plány a pomstí sa za potupné vyhnanstvo. Ten zradca sa sem prikradol pod rúškom noci a zničil nám takmer ročnú prácu. Druhovia, teraz a na tomto mieste odsudzujem Snehuliaka na trest smrti.

Tomu, kto vykoná spravodlivosť, bude udelený titul *Zvierací hrdina druhého stupňa* a dostane pol merice jabík. Celá merica pripadne tomu, kto ho privedie živého!"

Zvieratá úplne vyviedla z miery predstava, že Snehuliak bol schopný takého hrozného činu. Ozval sa rozhorčený rev a každý začal premýšľať, ako by dolapil Snehuliaka, keby sa vrátil. Hneď nato sa v tráve neďaleko kopčeka našli prasačie stopy. Boli zreteľné len niekoľko metrov, ale očividne smerovali k diere v plote. Napoleon ich dôkladne oňuchal a vyhlásil ich za Snehuliakove: vyslovil názor, že Snehuliak prišiel pravdepodobne od Líščieho lesa.

"Ale neotáľajme, druhovia!" povedal Napoleon, keď preskúmal stopy. "Máme pred sebou veľa práce. Ešte dnes ráno sa znovu pustíme do stavby veterného mlyna a budeme pracovať celú zimu, v čase i nečase. Ukážeme tomu mizernému zradcovi, že našu prácu len tak ľahko nezničí. Zapamätajte si, druhovia, naše plány ostávajú nezmenené. Splníme ich včas a do bodky. Vpred, druhovia! Nech žije veterný mlyn! Nech žije Zvieracia farma!"

VII

Bola to krutá zima. Po náporoch búrok prišli pľušte a sneh, potom tuhý mráz, ktorý poľavil až v polovici februára. Zvieratá pokračovali v stavbe veterného mlyna, ako len vládali, lebo si dobre uvedomovali, že okolitý svet ich sleduje a že závistlivé ľudské tvory by plesali a triumfovali, keby mlyn nestál načas.

Ľudia však nechceli veriť, že veterný mlyn zničil Snehu-liak. Tvrdili, že sa zrútil preto, lebo steny boli príliš slabé. Ale zvieratá vedeli, že v tomto chyba nebola. No aj tak sa rozhodlo, že steny sa budú stavať meter široké, namiesto polmetrových ako predtým, čo znamenalo nazhromaždiť oveľa väčšie množstvo kamenia. Kameňolom bol však dlho úplne zaviaty, takže sa nič nedalo robiť. Neskôr, keď prišli suché mrazy, trochu pokročili, ale bola to neúprosná drina a zvieratá už jednoducho nemohli pociťovať také nadšenie ako predtým. Stále im bolo zima a obyčajne ich trápil aj hlad. Len Boxera a Ďateľinku nikdy neprešlo nadšenie. Kvičiak predniesol niekoľko výborných prejavov o radosti, oddanosti a o dôstojnosti práce, ale ostatné zvieratá väčšmi povzbudzovala Boxerova sila a jeho neodmysliteľný výkrik "*Budem pracovať ešte viac!*"

V januári sa prejavil nedostatok jedla. Prídely zrna sa drasticky znížili, nasledovalo oznámenie, že namiesto toho sa bude vydávať porcia zemiakov navyše. Potom sa však zistilo, že väčšina úrody zemiakov pomrzla, lebo hroble neboli dostatočne zakryté. Zemiaky zmäkli a stratili chuť, málokteré sa dali jesť. Niekedy zvieratá nedostali celé dni nič iné len plevy a sečku. Všetko nasvedčovalo tomu, že hlad ich neminie.

Bolo životne dôležité zatajiť túto skutočnosť pred okolitým svetom. Ľudia, posmelení zrútením mlyna, rozchyrovali o

Zvieracej farme klamstvá. Opäť sa šírilo, že zvieratá zomierajú od hladu a chorôb, že sa medzi sebou neustále kľbčia, že sa dali na kanibalizmus a požierajú svoje mláďatá. Napoleon si jasne uvedomoval, aké neblahé následky by malo, keby sa rozniesol chýr o skutočnom stave zásob, a tak sa rozhodol použiť pána Whympera na šírenie kontrapropagandy. Doteraz s ním zvieratá prichádzali do styku len veľmi málo alebo vôbec. No tentoraz Napoleon vybral zopár zvierat, väčšinou ovce, a poučil ich, aby mimochodom občas trúsili, tak aby to Whymper počul, že prídely jedla sa zvýšili. Navyše Napoleon prikázal takmer prázdne sudy v sklade naplniť skoro po vrch pieskom a ten zasypať zvyškami zrna a hrubej múky. Pri vhodnej príležitosti previedli Whympera cez sklad, aby videl sudy. Takto ho oklamali a on ďalej šírila po svete správy, že na Zvieracej farme vôbec nieje nedostatok jedla.

No tak či onak, koncom januára sa jasne ukázalo, že bude nevyhnutné niekde získať zrno. Po tieto dni sa Napoleon zriedkavo ukazoval na verejnosti, všetok čas trávil v dome a pri každých dverách ho strážili zlostne vyzerajúce psy. A ak sa aj zjavil, bolo to veľmi obradné; sprevádzalo ho šesť psov, kráčali tesne pri ňom, a keď sa niekto priblížil, vrčali. Často sa neukázal dokonca ani v nedeľu ráno a príkazy tľmočil po niektorom inom prasati, obyčajne po Kvičiakovi.

Raz v nedeľu ráno Kvičiak oznámil, že sa sliepky, ktoré práve začali znášať, musia vzdať vajec. Napoleon prostredníctvom Whympera uzavrel dohodu o odpredaji štyristo vajec týždenne. Za to by získali dostatok zrna a hrubej múky, aby vydržali do leta, keď sa podmienky zlepšia.

Keď to sliepky počuli, spustili strašný krik. Už predtým ich ktosi vystríhal, že podobná obeť bude pravdepodobne nevyhnutná, ale neverili, že by sa také niečo naozaj mohlo stať. Práve si chystali hniezdočka na jarné sedenie, nuž protestovali, že ak im teraz zoberú vajcia, bude to vražda. Prvý raz od vyhnania Jonesa tu došlo k čomusi, čo pripomínalo vzburu. Pod vedením troch mladých čiernych minoriek sa sliepky rozhodne odmietli podriaďovať Napoleonovmu želaniu. Demonštrovali to tým, že vlietali hore na trám a tam znášali vajcia, ktoré padali na zem a

rozbíjali sa. Napoleon konal rázne a nemilosrdne. Prikázal zastaviť prídel krmu pre sliepky a vyhlásil, že zvierá, ktoré im dá čo len zrníčko obilia, stihne trest smrti. Psy dohliadali, aby sa tieto príkazy plnili. Sliepky vydržali päť dní, no potom sa vzdali a zaliezli znášať do hniezd. Medzičasom zahynulo deväť sliepok. Ich telá pochovali v sade a oznámili, že príčinou smrti bola kokcidióza. Whymper sa o tom nikdy nič nedozvedel, vajcia sa dodávali načas a obchodníkov voz ich raz týždenne odvážal z farmy.

Za ten čas Snehuliaka nikto nevidel. Povrávalo sa, že sa skrýva na jednej zo susedných fariem, buď v Líščom lese alebo na Majeri. Napoleonove vzťahy k okolitým farmárom sa medzitým o čosi zlepšili. Zhodou okolností bola na dvore kopa dreva, ešte spreď desiatich rokov, keď sa rúbal bukový háj. Bolo dobre presušené a Whymper poradil Napoleonovi, aby ho predal; pán Pilkington aj pán Frederick mali záujem ho odkúpiť. Napoleon rozmýšľal, komu z tých dvoch ho predat', a nevedel sa rozhodnúť. Bolo však očividné, že keď sa prikláňal k rozhodnutiu predat' ho pánu Frederickovi, hovorilo sa, že Snehuliak je ukrytý v Líščom lese, a keď sa prikláňal k Pilkingtonovi, vraj sa schováva v Majeri.

Z jari sa zrazu zistilo čosi neslýchané. Snehuliak v noci potajomky navštevuje farmu! Zvieratá to tak rozrušilo, že takmer nemohli spávať. Povrávalo sa, že každú noc sa sem prikradne pod rúškom tmy a pácha kadejaké zlo. Kradne obilie, prevracia šechtáre, rozbíja vajcia, podupáva sadenice, ohlodáva kôru zo stromov. Vždy, keď niečo nevyšlo, zakaždým sa to automaticky zvalilo na Snehuliaka - rozbité okno či zapchatý odtok... určite sa našiel niekto, kto tvrdil, že v noci sa sem zakradol Snehuliak, ktorý to má všetko na svedomí. Keď sa stratil kľúč od skladu, celá farma bola presvedčená, že ho Snehuliak hodil do studne. Zvláštne, že tomu verili, hoci sa kľúč našiel pod vrecom s múkou. Kravy jednoznačne vyhlasovali, že sa Snehuliak zakradol do ich maštale a kým spali, vraj ich podojil. O potkanoch, ktoré v tú zimu narobili nemálo problémov, sa hovorilo, že sú so Snehuliakom v spojení.

Napoleon nariadil podrobné prešetrenie Snehuliakovej

činnosti. V sprievode svojich psov navrhol a vykonal podrobnú prehliadku hospodárskych budov. Ostatné zvieratá ho nasledovali v úctivej vzdialenosti. Po niekoľkých krokoch Napoleon vždy zastal a oňuchal zem, hľadal Snehuliakove šľapaje, ktoré by vraj spoznal po pachu. Čuchal v každom kúte, v stodole, v maštali, v kurínoch, v zeleninovej záhradke a takmer všade našiel Snehuliakove stopy. Priložil si rypák k zemi, niekoľko ráz sa zhlboka nadýchol a zvolal hrozným hlasom: "Snehuliak! Bol tu! Zreteľne ho cítim!" - a pri slove *Snehuliak* všetky psy zavrčali, až krv tuhla v žilách, a cerili pritom tesáky.

Zvieratá boli nevýslovné vystrašené. Zdalo sa im, akoby Snehuliak mal nejaký neviditeľný vplyv, akoby prenikal aj do vzduchu okolo nich a všemožne ich ohrozoval. Večer ich všetkých zvolal Kvičiak a s vystrašeným výrazom tváre povedal, že im musí oznámiť veľmi vážnu vec.

"Druhovia!" zvolal Kvičiak, nervózne poskakujúc. "Odhalila sa príšerná skutočnosť. Snehuliak sa zapredal Frederickovi z Majera, ktorý plánuje zaútočiť na našu farmu a chce nás o ňu pripraviť. Snehuliak sa má stať jeho poradcom. Ale je tu ešte čosi horšie. Mysleli sme si, že Snehuliak sa vzbúril preto, lebo je samolúby a tvrdohlavý. Ale mýlili sme sa, druhovia. Viete, aký mal na to dôvod? Snehuliak bol od samého začiatku v spojení s Jonesom! Celý ten čas bol vlastne Jonesovým tajným agentom. Svedčia o tom dokumenty, ktoré po sebe zanechal a ktoré sme práve objavili. Domnievam sa, druhovia, že táto skutočnosť kadečo vysvetľuje. Či sme sami na vlastné oči nevideli, ako sa pokúsil kolaborovať - našťastie neúspešne - aby nás ľudia porazili a zničili v *Bitke pri kravíne*?!"

Do zvierat akoby udrel blesk. Toto bola ešte väčšia hanebnosť, ako keď zničil mlyn. Trvalo niekoľko minút, kým to celé pochopili. Všetky sa pamätali, alebo si aspoň mysleli, že sa pamätajú, ako ich Snehuliak viedol do útoku v *Bitke pri kravíne*, ako ich zoradzoval a povzbudzoval pri každom útoku a ako sa ani na chvíľu nevzdával, ani keď ho ranil výstrel z Jonesovej pušky. Toto všetko na prvý pohľad akosi nenasvedčovalo tomu, že by bol Jonesovým spojencom. Dokonca aj Boxer, ktorý sa málokedy na niečo pýtal, bol zaskočený. Lahol si, predné kopy-

tá zastrčil pod seba, privrel oči a úporné sa snažil usporiadať si myšlienky.

"Neverím tomu," povedal, "Snehuliak statočne bojoval v *Bitke pri kravíne*. Sám som ho videl. Či sme mu nedali titul *Zvierací hrdina prvého stupňa*?"

"A to bola naša chyba, druh Boxer. Len teraz vieme - všetko je to zachytené v tajných dokumentoch, ktoré sa našli - že v skutočnosti nás chcel vohnať do záhuby."

"Ale veď bol ranený," pokračoval Boxer. "Všetci sme videli, ako krvácal."

"To bola súčasť dohovoru!" zvolal Kvičiak. "Jonesov výstrel ho len škrabol. Mohol by som vám to ukázať aj čierne na bielom, keby ste vedeli čítať. Podľa dohovoru mal Snehuliak v kritickom momente vydať povel na útek a vyprázdniť pole nepriateľovi. A skoro sa mu to podarilo! Druhovia, dovoľm si povedať, že by sa mu to aj bolo podarilo, keby nie náš hrdinský Vodca, druh Napoleon: nepamätáte sa na ten okamih, keď Jones a jeho ľudia vnikli do dvora? Vtedy sa Snehuliak zrazu otočil, dal sa na útek a mnoho zvierat s ním. A iste si pamätáte aj to, že práve vo chvíli, keď sa začala šíriť panika a všetko sa zdalo stratené, druh Napoleon vyskočil vpred s výkrikom '*Smrť ľuďstvu*' a zahryzol sa Jonesovi do nohy. Spomínate si, druhovia?" vykrikoval Kvičiak a poskakoval z boka na bok.

Keď Kvičiak výjav tak plasticky opísal, zvieratám sa aj zamarilo, že si spomínajú. V každom prípade sa však pamätali, že v kritickom momente sa dal Snehuliak na útek. Ale Boxerovi to stále nedalo pokoja.

"Neverím, že Snehuliak bol od začiatku zradca," povedal napokon. "Čo urobil neskôr, to už je druhá vec. Ale verím, že v *Bitke pri kravíne* bol statočným druhom."

"Náš Vodca, druh Napoleon," oznámil Kvičiak veľmi pomaly a dôrazne, "sa vyjadril jednoznačne - jednoznačne, druh Boxer - že Snehuliak bol od samého začiatku Jonesov agent; áno, ešte oveľa skôr, ako sa vôbec začalo uvažovať o revolúcii."

"Ach, tak to je iné!" povedal Boxer. "Ak to hovorí druh Napoleon, musí to byť pravda."

"To je ten správny postoj, druh Boxer!" zvolal Kvičiak, ale ostatní si všimli, že malými žiarivými očkami vrhol na Boxera škaredý pohľad. Už chcel odísť, no späť sa a strhujúco dodal: "Vyzývam vás všetkých, aby ste mali oči stále otvorené. Máme oprávnené podozrenie, že niektorí Snehuliakovi agenti aj teraz číhajú medzi nami!"

O štyri dni dal v podvečer Napoleon zvolať všetky zvieraťá na dvor. Keď sa zhromaždili, Napoleon vyšiel z domu; mal na sebe obe vyznamenania (pretože nedávno si sám udelil titul *Zvierací hrdina prvého stupňa* a *Zvierací hrdina druhého stupňa*), okolo seba deväť veľkých psov, ktoré poskakovali a vrčali, až zvieraťám behal mráz po chrbte. Všetky sa v tichosti utiahli na svoje miesta, akoby tušili, že sa schyluje k čomusi strašnému.

Napoleon stál a prísne si premeriaval publikum, potom piskľavo zakvíkal. V tom okamihu psy vyrazili dopredu, schmatli štyri prasatá za uši a za hrôzostrašného bolestivého kvílenia ich dotiahli k Napoleonovým nohám. Prasatám krvácali uši, psy ochutnali krv a chvíľu boli ako besné. K všeobecnému údivu sa tri psy vrhli na Boxera. Ten ich zbadal, nastavil veľké kopyto a z výšky zrazil jedného z nich k zemi. Pes zavýjal o milosť a ostatné dva ušli so stiahnutými chvostami. Boxer pozrel na Napoleona, chcel vidieť, či má psa rozpučiť, alebo či ho má pustiť. Napoleon zmenil výraz tváre a prísne zavelil Boxerovi, aby ho pustil; kôň zdvihol nohu a doráňaný pes sa so skučaním odplazil.

Potom zavládlo ticho. Štyri prasatá čakali a triasli sa; vyzerali, akoby mali vinu napísanú rovno na tvári. Napoleon ich vyzval, aby sa priznali k zločinom. Boli to tie štyri prasatá, ktoré protestovali, keď Napoleon zrušil nedeľňajšie zhromaždenia. Bez nátlaku sa priznali, že boli so Snehuliakom v tajnom spojení po celý čas od jeho vyhnanstva, že s ním spolupracovali pri zničení mlyna a uzavreli s ním dohodu, že Zvieraciu farmu odovzdajú do rúk pána Fredericka. Okrem toho im vraj Snehuliak dôverne prezradil, že už dávno predtým bol Jonesovým tajným agentom. Keď dohovorili, psy im okamžite prehrýzli krk a Napoleon hrozným hlasom vyzval ostatné zvieraťá, či sa aj niektoré ďalšie nechcú k niečomu priznať.

Tri sliepky, ktoré boli vodkyňami neúspešnej vzbury kvôli vajciam, vystúpili dopredu a vyhlásili, že sa im v sne zjavil Snehuliak a nabádal ich, aby neposlúchali Napoleona. Aj tie prišli o život. Jedna ovca prezradila, že sa vymočila do napájadla a že ju na to naviedol, aspoň podľa jej slov, Snehuliak; ďalšie dve ovce sa priznali, že zamordovali starého barana, mimoriadne oddaného Napoleonovho stúpenca, tým, že ho na smrť unáhľali okolo ohňa, keď trpel kašľom. Všetci boli na mieste popravení. A tak sa odvíjalo kľbko priznaní, až kým pred Napoleonovými nohami neležala kopa mŕtvych tiel; vzduch bol ťažký od pachu krvi, aký nepamätali od čias, keď vyhnali Jonesa.

Keď bolo po všetkom, zvieratá, čo ostali nažive, okrem prasiat a psov, sa spoločne odplichtili preč. Bolo im nanič, celé sa triasli. Nevedeli, čo ich zničilo väčšmi - zrada zvierat, čo sa spolčili so Snehuliakom, alebo krutý trest, ktorého boli práve svedkami. Za starých čias si pamätali rovnako krvavé scény, ale teraz sa im všetko zdalo ešte oveľa horšie, lebo sa to dialo medzi vlastnými. Odkedy Jones opustil farmu, nijaké zviera až dodnes nezabilo iné zviera. Dokonca nikto nezabil ani len potkana. Zašli ku kopčeku, kde stál rozostavaný mlyn, a spoločne si políhali; túlili sa k sebe, akoby hľadali teplo - Ďateľinka, Muriela, Benjamín, kravy, ovce, celý krdeľ husí a sliepok - všetky, samozrejme okrem mačky, ktorá náhle zmizla, keď ich dal Napoleon zavolať. Hodnú chvíľu nikto neprehovoril. Len Boxer ostal stáť. Nepokojne sa vrtel, dlhým čiernym chvostom šibal z boka na bok a od údivu občas kňučavo zaerdžal. Napokon prehovoril:

"Nerozumiem tomu. Neveril by som, že čosi také sa môže prihodiť na našej farme. Chyba musí byť v nás samých. Vidím len jediné východisko - pracovať ešte viac. Odteraz budem ráno vstávať o hodinu skôr."

Pomalým klusom sa pobral smerom k lomu. A kým sa uložil spať, nabral dve kopy kamenia a odvliekol ich k mlynu.

Zvieratá sa mlčky tlačili okolo Ďateľinky. Z kopčeka, na ktorom ležali, sa im otváral široký výhľad na krajinu. Videli takmer celú Zvieraciú farmu - dlhú pastvinu, ktorá sa tiahla až dolu k hradskej, obilné pole, hájiček, napájadlo, osiaty lán, kde sa už

zazelenala pšenica, červené strechy domov na farme, komíny, z ktorých sa kúdolil dym. Bol jasný jarný večer. Trávu a pučiace živé ploty zlátilo zapadajúce slnko. Zrazu si tak trochu ohúrené zvieratá uvedomili, že je to vlastne ich farma, že im patrí každý kúsok jej zeme, a to ich dojímalo. Keď Ďatelinka pozrela dolu stranou, do očí sa jej nahrnuli slzy. Keby vedela vyjadriť svoje myšlienky, rozprávala by o tom, že takto si to nepredstavovali, keď pred rokmi začali pracovať na zvrhnutí ľudskej rasy. Výjavy hrôzy a zabíjania mali ďaleko od toho, na čo sa tešili v onú noc, keď ich starý Major prvý raz podnietil k revolúcii. Ak si ona niekedy predstavovala budúcnosť, tak to bol obraz spoločnosti, v ktorej zvieratá nepoznajú hlad ani bič, všetky sú si rovné, každé pracuje podľa svojich schopností, silní chránia slabších, tak ako ona chránila prednou nohou čerstvo vyliahnuté kačiatka v tú noc, keď rečnil Major. Namiesto toho - nechápala prečo – dospeli k stavu, keď sa nikto neodvážil povedať, čo si myslí, veď vrčiace psy sa potulovali všade, a ešte sa aj museli dívať na to, ako ich druhov trhajú na kusy, lebo sa priznali k strašným zločinom. Pritom vôbec nepomýšľala na vzburu alebo na neposlušnosť. Vedela, že aj keď je to tak, ako je, majú sa oveľa lepšie ako za Jonesových čias, a že najdôležitejšie je zabrániť návratu ľudí. Nech by sa dialo čokoľvek, ona ostane oddaná, bude usilovne driať, plniť príkazy, podporovať Napoleonovo vedenie. Ale predsa, ona i jej druhovia pôvodne verili v čosi iné, pre čosi iné hrdlačili. Nie pre toto budovali veterný mlyn a stavali sa zoči-voči guľkám z Jonesových pušiek. Takto teda Ďatelinka premýšľala, no chýbali jej slová, nevedela sa vyjadriť.

Namiesto slov, ktoré nevedela nájsť, začala spievať *Zvery Anglicka*. Ostatné zvieratá, čo sedeli okolo nej, sa pridali a zaspievali si pieseň tri razy - veľmi melodicky, pomaly a trúchli-vo, tak ako nikdy predtým.

Práve dospievali tretí raz, keď k nim prišiel Kvičiak sprévádzaný dvoma psami a tváril sa, že im musí povedať niečo veľmi dôležité. Oznamil, že zvláštnym výnosom druha Napoleona sa zakazuje spievať *Zvery Anglicka*.

Zvieratám to vyrazilo dych.

"Prečo?" zvolala Muriela.

"Lebo to už nie je potrebné, družka," odvetil Kvičiak prísne. "Zvery Anglicka boli piesňou revolúcie. Ale revolúcia už je dovŕšená. Popravy zradcov dnes popoludní boli jej posledným dejstvom. Vonkajší aj vnútorný nepriateľ bol porazený. Vo Zveroch Anglicka sme vyjadrovali túžbu po lepšej budúcnosti. A tá už je tu. Preto pieseň odteraz nemá zmysel."

Hoci boli zvieratá vystrašené, niektoré z nich by aj zaprotestovali, ale vtom ovce spustili svoj zvyčajný bľakot *Štyri nohy dobré, dve nohy zlé*, čo trvalo niekoľko minút a vylúčilo akúkoľvek možnosť diskusie.

A tak už nikto viac nepočul Zvery Anglicka. Namiesto nich básnik Minimus zložil inú pieseň, ktorá sa začínala takto:

*Zvieracia farma, Zvieracia farma,
za mňa nikdy nezažiješ jarma!*

Spievali ju každú nedeľu ráno pri vztyčovaní zástavy, ale ani slová, ani melódia nikdy zvieratám akosi neprirástli k srdcu tak ako Zvery Anglicka.

VIII

O niekoľko dní nato, keď hrôza z popráv utíchla, niektoré zvieratá sa rozepamätali - alebo si aspoň mysleli, že sa pamätajú - na šieste prikázanie, ktoré hovorilo: "*Nijaké zviera nezabije iné zviera bez príčiny.*" Nuž tak alebo onak, na tie posledné dve slovíčka zvieratá akosi pozabudli. Ale teraz už vedeli, že prikázanie nebolo porušené. Veď niet pochyb, že zrada a sprisahanie so Snehuliakom boli dostatočnou príčinou na popravu.

Celý ten rok zvieratá pracovali ešte tvrdšie ako predchádzajúci. Bola to príšerná drina znova postaviť mlyn so stenami dva razy hrubšími ako predtým, dokončiť ho v stanovenom termíne a zároveň normálne pracovať na farme. Niekedy sa zvieratám videlo, že pracujú dlhšie a dostávajú menej jedla ako za Jonesových čias. Raz v nedeľu ráno im Kvičiak prečítal z kúska papiera, čo držal v paprči, zoznam čísel, ktorý dokazoval, že produktivita v jednotlivých odvetviach potravinárskej výroby sa zvýšila o 200, 300 alebo 500 percent, podľa toho, čoho sa to týkalo. Zvieratá nemali príčinu neveriť, najmä keď už si nevelmi jasne spomínali na podmienky pred revolúcie. No aj tak mali niekedy pocit, že by boli radšej, keby ich menej krmili číslami a viac jedlom.

Odteraz všetky príkazy prichádzali prostredníctvom Kvičiaka alebo niektorého iného prasaťa. Napoleona videli na farme nanajvýš raz za dva týždne. A keď sa zjavil, už ho nesprevádzala len ochranka psov, ale aj čierny kohútik, ktorý pochodoval pred ním, a než Napoleon prehovoril, zakaždým zakikírkal ako trubač. Aj v dome vraj Napoleon býval oddelene od ostatných. Pri stole ho obsluhovali dva psy, vždy jedával sám a z porcelánového servisu Crown Derby, ktorý bol uložený v salóne, vo vitríne príborníka. Podľa nového vyhlásenia sa odteraz malo strieľať z pušky nielen na dve stanovené výročia, ale kaž-

dý rok aj na Napoleonove narodeniny.

O Napoleonovi sa už nikdy nehovorilo jednoducho ako o "Napoleonovi". Vždy sa o ňom zmieňovali s úctou ako o "našom Vodcovi, druhovi Napoleonovi" a prasatá mu rady vymýšľali aj iné oslovenia, ako napríklad "Otec všetkých zvierat", "Postrach ľudstva", "Ochranca ovčieho košiara", "Priateľ káčat" a podobne. Kvičiakovi sa po lícach gúľali slzy, keď hovoril o Napoleonovej múdrosti, o добрote jeho srdca, o hlbokkej láske, ktorú cíti ku všetkým zvieratám, dokonca aj k tým nešťastným, ktoré ešte vždy žijú v nevedomosti a porobe na iných farmách. Stalo sa zvykom pripisovať mu každý úspech a každé šťastné riadenie osudu. Napríklad jedna sliepka nezriedka vravela druhej: "Pod vedením nášho Vodcu, druha Napoleona, som za šesť dní zniesla päť vajíčok." Alebo dve kravy, ktoré pili z napájadla, zvolali: "Aká výborná voda, vďaka vedeniu nášho druha Napoleona!" Všeobecný pocit, ktorý vládol na farme, veľmi dobre vystihol Minimus v básničke *Druh Napoleon*:

Ty priateľ sirôtok
a šťastia hojný tok!
Pán všetkých pomyjí - Tebe sa každý kloň!
Môj spev Ťa velebí
z lásky a potreby,
si slnko na nebi,
druh Napoleon!

Vďaka za Tvoje štedré dary,
veď každému sa tu dobre darí!
Vďaka za plné válovy, za život, čo nie je zhon!
Mladé i staré a tiež
potešiť radou vieš,
nad naším spánkom bdieš,
druh Napoleon!

Mať malé prasiatko,
čo by mi zakrátko
vyrástlo, hneď mu dám meno Lentvojleon!

Chce to len malý cvik
a získa dobrý zvyk,
splní Tvoj každý kvik,
druh Napoleon!

Napoleon báseň schválil a dal ju napísať na stenu veľkej stodo-ly vedľa Siedmich prikázaní. Nad básňou sa vynímal portrét Napoleona z profilu, ktorý namaľoval Kvičiak bielou farbou.

Medzičasom sa Napoleon prostredníctvom Whympera zaplietol do komplikovaných obchodov s Frederickom a Pilkingtonom. Drevo ešte stále nebolo predané. Z tých dvoch oň prejavil väčší záujem Frederick, no nebol ochotný ponúknuť primeranú cenu. Zároveň sa šírili správy, že Frederick so svojimi chlapmi sa chystá napadnúť Zvieraciu farmu a zničiť veterný mlyn, na ktorý tak zúrivo žiaril. Vedelo sa aj to, že Snehuliak bol ubitý v Majeri. Uprostred leta zvieratá vyplašilo priznanie troch sliepok, ktoré doznali, že pod Snehuliakovým vplyvom chystali sprisahanie s cieľom zavraždiť Napoleona. Okamžite boli popravené a urobili sa nové bezpečnostné opatrenia na Napoleonovu ochranu. Štyri psy strážili v noci jeho posteľ, každý pri jednom rohu, a mladé prasiatko Ružička mu muselo ochutnávať každé jedlo, či nie je otrávené.

Približne v tom istom čase sa rozniesli správy, že Napoleon zariadil predaj dreva pánu Pilkingtonovi; okrem toho plánoval uzavrieť stálu dohodu o výmene určitého druhu tovaru medzi Zvieracou farmou a Líščím lesom. Vzťahy medzi Napoleonom a Pilkingtonom, hoci len prostredníctvom Whympera, boli teraz takmer priateľské. Zvieratá neverili Pilkingtonovi, bol to predsa ľudský tvor, ale predsa len ho uprednostňovali pred Frederickom, ktorého sa báli a zároveň ho nenávideli. Leto pomaly ubiehalo a mlyn už bol skoro hotový, keď sa chýry o pripravovanom zradnom útoku začali stupňovať. Povrávalo sa, že Frederick sa chystá prísť s dvadsiatimi mužmi, všetci majú byť vyzbrojení puškami a vraj už podplatil súd aj políciu, takže keby sa zmocnil vlastníckych dokladov Zvieracej farmy, nikto by sa ho na nič nevypytoval. A navyše sa z Majera šírili hrôzostrašné fámy o tom, ako kruto Frederick zaobchádza so zvieratami.

Jedného starého koňa zbičoval na smrť, kravy vyhladoval, jedného psa hodil do vyhne a po večeroch sa zabával tým, že huckal proti sebe kohútov s ostrohami zo žiletiek. Zvieratám sa od rozhorčenia búrila krv, keď počuli, čo sa tam deje, a zavše sa aj dožadovali, aby mohli spoločne napadnúť Majer, vyhnat' odtiaľ ľudí a oslobodiť svojich druhov. Ale Kvičiak ich nabádal, aby sa vyhýbali neuváženým činom a spoľahli sa na stratégiu druhu Napoleona.

No aj tak odpor voči Frederickovi rástol. Raz ráno prišiel Napoleon do stodoly a oznámil, že nikdy nezamýšľal predať drevo Frederickovi a že je pod jeho úroveň paktovať s takými ničomníkmi. Holuby, ktoré stále lietali a šírili správy o revolúcii, dostali zákaz vkročiť na pôdu Líščieho lesa a zároveň museli zmeniť heslo *Smrť ľudstvu* na *Smrť Frederickovi*. Na sklonku leta vyšli najavo ďalšie Snehuliakove machinácie. V pšenici vyrástlo množstvo buriny - to Snehuliak počas jednej zo svojich nočných návštev zamiešal do osiva semená buriny. Gunár, ktorý o tomto sprisahaní vedel, sa Kvičiakovi priznal a vzápätí spáchal samovraždu, prehltol jedovaté ľuľkové bobule. Okrem toho sa zvieratá dozvedeli, že Snehuliak nikdy nedostal titul *Zvierací hrdina prvého stupňa*, hoci niektoré tomu až doteraz verili. Bola to len fáma, ktorú po *Bitke pri kravíne* širil sám Snehuliak. On totiž nielenže nebol vyznamenaný, ale bol dokonca pokarhaný za zbabelosť. Zvieratá opäť užasli, ale Kvičiak ich čoskoro presvedčil, že im zase zlyhala pamäť.

Na jeseň, po nepredstaviteľne vyčerpávajúcej námahe - pretože takmer v tom istom čase prebiehala žatva - veterný mlyn konečne stál. Ostávalo len nainštalovať zariadenie (Whymper už vyjednával nákup), ale hrubá stavba bola hotová. Napriek všetkým ťažkostiam, bez ohľadu na neskúsenosť, na primitívne náradie, na toľké nešťastia, ktoré rok postihli, ba aj napriek Snehuliakovej zrade stavbu dokončili presne v termíne. Vyčerpané, no hrdé zvieratá kráčali okolo svojho výtvoru, ktorý sa im zdal ešte krajší než predošlý. Navyše, steny boli dva razy hrubšie. Teraz by ich zrútil len výbuch pušného prachu. A keď si predstavili, ako sa od základu zmení ich život, keď lopaty mlyna budú poháňať dynamá...keď si na to všetko pomysleli,

zabudli na únavu a s veselými pokrikmi poskakovali okolo mlyna. Sám Napoleon sa v sprievode psov a kohúta zašiel pozrieť na hotové dielo. Osobne zablahoželal zvieratám k ich úspechu a oznámil, že mlyn pomenujú *Napoleonov mlyn*.

O dva dni nato zvolali zvieratá do stodoly na mimoriadnu schôdzu. Keď Napoleon oznámil, že drevo predal Frederickovi, úplne ich to ohúrilo. Zajtra vraj prídu Frederickove vozy a začnú ho odvážať. Po celý čas, čo Napoleon predstieral priateľstvo s Pilkingtonom, v skutočnosti sa vlastne tajne dohovárал s Frederickom.

Všetky vzťahy s Líščím lesom sa prerušili; Pilkingtonovi začali posielat' urážlivé posolstvá. Holuby dostali príkaz vyhýbat' sa Majeru a zmeniť heslo *Smrť Frederickovi* na heslo *Smrť Pilkingtonovi*. Zároveň Napoleon zvieratá ubezpečil, že všetky fámy o chystanom útoku na Zvieraciu farmu sú neopodstatnené a že legendy o Frederickovej krutosti voči zvieratám boli značne zveličené. Pôvodcom všetkých týchto fám bol pravdepodobne Snehuliak a jeho agenti. Zároveň vysvitlo, že Snehuliak sa neskryval v Majeri, že tam v skutočnosti ani nikdy nebol. Žil si - a to podľa všetkého v riadnom prepychu - v Líščom lese; celé tie roky si vlastne pekne-krásne hovel na penzii u Pilkingtona.

Prasatá boli úplne vo vytržení z Napoleonovho chytráctva. Predstieraním priateľstva s Pilkingtonom prinútil Fredericka zvýšiť cenu o dvanásť libier. Ale výnimočnosť Napoleonovho génia, zdôraznil Kvičiak, bola v tom, že v skutočnosti nedôveroval nikomu, ani Frederickovi. Frederick chcel zaplatiť za drevo čímisi, čo volal šek, ale bol to len obyčajný kus papiera a na ňom prísľub, že zaplatia. Napoleon však nenaletel. Žiadal platbu v normálnych päťlibrových bankovkách, a to ešte pred odvozom dreva. Frederick teda zaplatil; suma postačí práve na kúpu mlynského zariadenia.

Vozy začali drevo rýchlo odvážať. Keď bolo preč, konala sa ďalšia mimoriadna schôdza, aby si zvieratá prezreli Frederickove bankovky. Napoleon sa blažené usmieval, s oboma význameniami na hrudi si hovel na slame na pódiu a peniaze mal vedľa seba úhľadne uložené na miske z čínskeho porcelánu z kuchyne. Zvieratá v husom rade pomaly prechádzali okolo

a zízali na obsah misky. Boxer do nej strčil nos, aby bankovky oňuchal, a tenučké biele papieriky sa v jeho dychu rozhybali a zašušťali.

O tri dni nastal príšerný virvar. Whympers, bledý ako ste-na, sa prirútil hore chodníčkom na bicykli, na dvore ho odhodil a vbehol rovno do domu. O chvíľu bolo z Napoleonových izieb počuť tlmené výbuchy hnevu. Správa o tom, čo sa stalo, zachvátila farmu ako lesný požiar. Bankovky boli falošné! Frederick získal drevo zadarmo!

Napoleon okamžite zvolal zvieratá a hrozným hlasom vyniesol nad Frederickom ortiel smrti. Ak ho chytiť, povedal, zaživa ho uvaria. Zároveň vystríhal, že po tomto zradnom čine sa dá očakávať to najhoršie. Frederick a jeho chlapi môžu začať dlho pripravovaný útok. Ku všetkým prístupovým cestám postavili stráže. Štyri holuby leteli do Líščieho lesa so zmierujúcim posolstvom, ktoré možno opäť upraví vzťahy s Pilkingtonom.

Útok prišiel hneď na druhé ráno. Zvieratá práve raňajkovali, keď dobehli pozorovatelia so správou, že Frederick a jeho chlapi už prešli bránou. Zvieratá hrdinsky vyrazili do boja, ale tentoraz ich nečakalo také hladké víťazstvo ako v *Bitke pri krvavíne* proti nim stálo pätnásť mužov so šiestimi puškami ktorí len čo sa priblížili na takých štyridsať metrov, začali strieľať. Zvieratá nemohli vydržať nápor paľby a svištiacich guľiek, a hoci ich Napoleon s Boxerom vytrvalo povzbudzovali, museli sa dať na ústup. Niektoré už boli ranené. Útočisko našli v hospodárskych budovách, odkiaľ opatrne vykúkali cez škáry a dierky. Celá veľká pastvina aj s veterným mlynom bola v rukách nepriateľa. Chvíľu sa dokonca zdalo, že aj Napoleon nevie, kam z konopí. Chodil mlčky hore - dolu a mykal meravým chvostom. Všetci Vrhali túžobné pohľady k Líščiemu lesu. Keby im Pilkington a jeho ľudia pomohli, mali by vyhráť. Ale práve vtedy doleteli holuby, ktoré tam vyslali deň predtým, a jeden z nich niesol zdrap papiera od Pilkingtona. Ceruzou na ňom bolo napísané: "Tak vám treba."

Medzitým sa Frederick a jeho chlapi zastavili pri mlyne. Zvieratá ich sledovali a ustráchané si čosi šepkali. Dvaja z

chlapov vytiahli klin a ťažké kladivo. Chceli zbúrať mlyn.

"Vylúčené!" zvolal Napoleon. "Postavili sme príliš hrubé steny. Nezvalia ich ani za týždeň. Odvahu, druhovia!"

Benjamín však pozoroval pohyby ľudí so zatajeným dychom. Tí dvaja kladivom a klinom vydlabávali diery navyše základov. Pomaly, takmer pobavene, pokýval Benjamín dlhým nosom.

"Hneď som si to myslel," povedal. "Viete, čo robia? O chvíľu napchajú do tej diery výbušninu."

Zvieratá zdesene čakali. Teraz by bolo priveľmi riskantné opustiť úkryt. O chvíľu videli, ako sa muži rozprchlí na všetky strany. Potom nastala ohlušujúca rana. Holuby zakrúžili vo vzduchu a všetky zvieratá okrem Napoleona zaľahli na zem a kryli si hlavy. Keď opäť vstali, z miesta, kde kedysi stál mlyn, sa valil kúdol čierneho dymu. Pomaly ho odvieval vánok. Bolo po veternom mlyne!

Pri tomto pohľade sa zvieratám vrátila odvaha. Strach a zúfalstvo, ktoré pociťovali ešte pred chvíľou, sa stratili v návale zlosti nad hanebným a opovrnutia hodným skutkom. Ozvalo sa v nich spravodlivé volanie po pomste, nečakali na ďalšie príkazy a v jednom šiku vyrazili vpred do útoku proti nepriateľovi. Tentoraz nedbali na nemilosrdné guľky, ktoré sa na nich sypali ako krúpy. Bol to neľútostný, krutý boj. Ľudia znova a znova strieľali a keď sa k nim zvieratá priblížili takmer na dosah, začali sa oháňať palicami a kopať ich bagančami. Zabili kravu, tri ovce a dve husi a skoro všetky zvieratá boli ranené. Dokonca aj Napoleonovi, ktorý riadil operácie z tyla, guľka odfikla konček chvostíka. Ale ani ľudia neobišli bez ujmy. Trom z nich Boxer rozbil kopytom hlavu, jedného nabrala krava rohom do brucha, z iného zas Dorka a Cinta skoro stiahli nohavice. A keď deväť psov z Napoleonovej osobnej stráže, ktoré dostali príkaz zakradnúť sa popri plote, zaútočilo na ľudí z boku a začalo ich zúrivo hrýzť, ľudí pochytila panika. Pochopili, že im hrozí nebezpečenstvo obkľúčenia. Frederick zakričal na svojich chlapov, aby zmizli, kým sa dá, a zbabelý nepriateľ vzápätí utekal ani o život. Zvieratá ich prenasledovali až na koniec poľa a uštedrili im ešte posledné kopance, keď sa driapali cez trnistý plot.

Vyhrali, ale krvácali a boli na konci so silami. Pomaly krivkali späť k farme. Pohľad na mŕtvych druhov vystretých na tráve ich dojímalo k slzám. Na chvíľu sa s hlbokým smútkom ticho pristavili pri mieste, kde voľakedy stál ich veterný mlyn. Veru, nebolo ho; zmizol takmer posledný pamätník ich obrovskej námahy. Dokonca aj základy boli čiastočne zničené. Keby ho chceli stavať znovu, nemohli by už použiť popadané kamene ako predtým. Tentoraz aj tie boli fuč. Výbuch ich rozmetal do vzdialenosti až niekoľko sto metrov. Akoby mlyn nikdy ani nebol.

Ako sa blížili k domom, Kvičiak, ktorý sa z nevysvetliteľných dôvodov nezúčastnil v boji, poskakoval im v ústrety, krútil chvostíkom a žiaril spokojnosťou. Zrazu sa od domu ozval osamelý výstrel.

"Načo ten výstrel?" spýtal sa Boxer.

"Na oslavu víťazstva!"

"Akého víťazstva?" spýtal sa Boxer. Kolená mu krvácali, stratil podkovu, naštiepil si kopyto a dobrý tucet brokov mu uviazol v zadných nohách.

"Akože akého víťazstva, druh Boxer? Či sme nevyhnali nepriateľa z našej zeme? Z posvätej zeme Zvieracej farmy?"

"Ale zničili nám mlyn. A my sme na ňom robili dva roky!"

"A čo na tom? Postavíme si nový. Ak budeme chcieť, vybudujeme aj šesť mlynov. Ty si nevážiš, druh Boxer, čo sme práve vykonali? Nepriateľ ovládol práve toto územie, na ktorom teraz stojíme, ale my sme si pod vedením druhu Napoleona vybojovali späť každý centimeter!"

"Teda máme len to, čo sme mali predtým," povedal Boxer.

"A v tom je naše víťazstvo," odvetil Kvičiak.

Odkrivkali do dvora. Boxera mučivo boleli rany po brokoch pod kožou zadnej nohy. Predstavoval si, koľko námahy by stálo znovu postaviť mlyn od základov a v duchu sa na ňu pripravoval. Zároveň si však prvý raz uvedomil, že má už dvanásť rokov a jeho mocné svaly už zrejme nie sú tým, čím bývali.

Ale keď zvieratá videli viať zelenú zástavu, keď začuli slávnostné salvy - dokopy sedem - a keď Napoleon predniesol

prejav, v ktorom vyzdvihol ich bojovného ducha, zrazu mali pocit, akoby to predsa len bolo veľké víťazstvo. Zvieratá, ktoré padli v boji, slávnostne pochovali. Boxer a Ďateľinka ťahali rebirinák, ktorý slúžil ako pohrebný voz, a na čele sprievodu kráčal sám Napoleon. Celé dva dni prebehli v znamení osláv. Odznali prejavy, ozýval sa spev, duneli slávnostné salvy a každé zviera dostalo mimoriadny prídely potraviny - dobytok jablko, vtáky a hydina za hrst' zrna a psy po tri sucháre. Oznamovalo sa, že boj názvu Bitka o veterný mlyn. Zvieratá sa zároveň dozvedeli, že Napoleon zaviedol nové vyznamenanie, Rad zelenej zástavy, ktoré si sám udelil. Vo všeobecnom veselí sa zabudlo na nešťastnú záležitosť s bankovkami.

O pár dní nato prasatá v pivnici domu objavili debničku whisky. Keď obsadili dom, pri prvej prehliadke si ju nevšimli. V tú noc sa z farmy niesol spev, do ktorého sa, na všeobecné prekvapenie, miešali tóny piesne Zvery Anglicka. Asi okolo pol deviatej vybehol zadnými dverami Napoleon s cylindrom pána Jonesa na hlave, prehnal sa okolo dvora a znova zmizol v dome. Ráno panovalo v okolí domu mŕtve ticho. Ani jedno prasa nejavilo známky života. Bolo už skoro deväť hodín, keď sa zjavil Kvičiak; kráčal pomaly, sklúčene, so zakalenými očami, ovisnutý chvost sa mu hompál'al, vyzeral ako veľmi vážne chorý. Zvolal zvieratá a oznámil im hroznú vec. Druh Napoleon zomiera!

Ozval sa hlasný nárek. Každé dvere na farme podstlali slamou a zvieratá chodili po špičkách. So slzami v očiach sa jeden drahého pýtali, čo by si počali, keby ich Vodca opustil. Rozniesol sa chýr, že Snehuliakovi sa nakoniec predsa len podarilo vpašovať Napoleonovi do jedla jed. O jedenástej opäť vyšiel Kvičiak s ďalším vyhlásením. Ako posledný skutok na tejto zemi urobil druh Napoleon slávnostné rozhodnutie: pitie alkoholu sa má trestať smrťou.

No k večeru sa predsa len zdalo, že Napoleonovi sa polepšilo, a na druhý deň im Kvičiak už mohol oznámiť, že je na najlepšej ceste k vyzdraveniu. Podvečer už opäť pracoval a na druhý deň sa zvieratá dozvedeli, že Whymperovi kázal, aby kúpil príručky o varení piva a o destilovaní. O týždeň vydal Napoleon príkazy, že malá lúčka za sadom, z ktorej predtým pláno-

vali urobiť oddychovú zónu pre zvieratá po výkonnom veku, sa má porať. Pastvina je vraj už vyčerpaná a potrebuje znovu vysadiť; vysvitlo, že Napoleon chce na nej zasiať jačmeň.

Asi v tom istom čase sa udiala zvláštna príhoda, ktorú zvieratá akosi nemohli pochopiť. Raz v noci sa na dvore ozval hrozný lomoz, načo všetky zvieratá vybehli z maštali. Bola mesačná noc. Na zemi pri zadnej stene stodoly, na ktorej bolo napísaných Sedem prikázaní, ležal zlomený rebrík a vedľa neho roztiahnutý a omráčený Kvičiak - pri paprči lampáš, maliarska štetka a prevrátená nádobka s bielou farbou. Psy ho okamžite obkolesili a len čo sa vládca postavil na nohy, odeskortovali ho do domu. Zvieratá netušili, o čo ide, okrem Benjamína, ktorý chápativo pokýval nosiskom a tváril sa, že on tomu rozumie, hoci nepovedal nič.

O pár dní, keď Muriela čítala Sedem prikázaní, všimla si, že je tam aj ďalší bod, ktorý si zvieratá zle pamätajú. Doteraz si mysleli, že piate nariadenie bolo: *Nijaké zviera nebude piť alkohol*, ale na dve slová pozabudli. V skutočnosti prikázanie znelo: *Nijaké zviera nebude piť alkohol do ne m o t y*.

IX

Boxerovo naštiepené kopyto sa hojilo zdĺhavo. Deň po oslavách víťazstva začali zvieratá opäť stavať veterný mlyn. Boxer odmietol vziať si čo len jediný deň voľna, bral to ako otázku cti, nikto si nesmel ani všimnúť, že má bolesti. Večer sa potajomky priznal Ďatelinke, že kopyto ho veľmi trápi. Tá mu ho liečila obkladmi z bylín, ktoré požula, a spolu s Benjamínom naňho naliehali, aby toľko nepracoval. Tvrdil, že už má len jednu životnú túžbu - kým odíde na zaslúžený odpočinok, chce vidieť, ako mlyn pracuje. Na začiatku, keď sa prvý raz vytvárali zákony Zvieracej farmy, určila sa hranica dôchodkového veku pre prasatá od dvanásť rokov, pre kravy od štrnásť, pre psov od deväť, pre ovce od sedem, pre sliepky a husi od päť rokov. Dohodli sa na štedrých penziách. Zatiaľ síce nijaké zviera nešlo do dôchodku, no v poslednom čase sa o tomto probléme hovorilo čoraz častejšie. Teraz, keď sa políčko za sadom vyčlenilo na jačmeň, začalo sa povrávať, že sa oplotí koniec veľkej lúky a že tam vznikne pastvinová zóna pre starých vyslúžilcov. Kone vraj majú dostávať dva a pol kila zrna na deň, v zime osem kíl sena a na sviatky nejakú mrkvu alebo jablko navyše. Boxer mal dovŕšiť dvanásť rokov na sklonku budúceho leta.

Časy boli zlé; zima krutá ako tá minulá a jedla stále menej a menej. Opäť sa znížili všetky prídely potravy, len psov a prasiat sa to netýkalo. Priveľké rovnosťárstvo v porciách, vysvetľoval Kvičiak, by bolo proti princípom animalizmu. Navyše, ľahko presvedčil ostatné zvieratá, že nemajú nedostatok jedla, aj keď sa im to zdá. Na istý čas však určite bude treba urobiť nejaké úpravy prídlov (Kvičiak zásadne hovoril o "úpravách", nikdy nie o "znižovaní"), ale v porovnaní s časmi za Jonesa sú vraj na tom oveľa lepšie. Prenikavým hlasom chrľil čísla, ktorými podrobne dokázal, že majú viac ovsu, viac sena, viac repy ako

za Jonesa, že majú kratší pracovný čas, že pitná voda má lepšiu kvalitu, že sa dožívajú vyššieho veku, že prežije väčšia časť mláďat, že v maštaliach majú viac slamy a menej bích. Zvieratá uverili každému jeho slovu. Pravda, všetko, čo súviselo s Jonesom, sa im už takmer vytratilo z pamäti. Isteže, život bol teraz ťažký a bezútešný, často boli hladné a neraz im bolo zima, a keď nespali, celý čas pracovali. No kedysi to bolo nepochybne horšie. Rady tomu verili. A navyše, vtedy boli otrokmi a teraz sú slobodné - práve v tom je podstatný rozdiel, ako zakaždým zdôrazňoval Kvičiak.

A hladných krkov pribúdalo. Na jeseň štyri prasnice takmer odrazu vrhli dokopy tridsaťjeden prasiat. Mladé prasiatka boli strakaté a keďže Napoleon bol jediný kanec na farme, ľahko uhádnuť, kto bol ich otcom. Oznamovalo sa, že neskôr, keď sa nakúpia tehly a trámy, postaví sa v záhrade škola. Zatiaľ ich vychovával sám Napoleon v kuchyni. Výbeh mali v záhrade a nesmeli sa hrať s ostatnými zvieratami.

Približne v tom čase sa ustanovilo aj pravidlo, že keď sa prasa a ktorékoľvek iné zviera stretnú na chodníčku, to druhé zviera musí ustúpiť; okrem toho smeli všetky prasatá bez rozdielu nosiť v nedeľu na chvostíku zelenú stužku.

Farma zaznamenala pomerne úspešný rok, ale stále bolo málo peňazí. Na stavbu učebne potrebovali nakúpiť tehly, piesok, vápno a zároveň bolo načase začať šetriť aj na zariadenie mlyna. Ďalej dokúpiť petrolej a sviečky, cukor pre Napoleona (ostatným prasatám ho zakázal, vraj priberajú) a doplniť bežné potreby, ako nástroje, klince, špagát, uhlie, drôt, staré železo, sucháre pre psov. Predali časť sena a úrody zemiakov, podpísali dohodu o odpredaji až šesťsto vajec týždenne, takže sliepky v ten rok horko-ťažko vysedeli toľko kuriat, aby sa ich stav ako-tak zachoval. Prídely, skrátene v decembri, sa vo februári opäť znížili a v maštaliach sa zakázalo svietiť, aby sa ušetril petrolej. No prasatám sa podľa všetkého vodilo dobre, dokonca očividne priberali. Raz popoludní koncom februára zacítili zvieratá na dvore teplú, sýtu, chutnú vôňu, akú dovtedy nepoznali, šíriala sa z malého domáceho pivovaru za kuchyňou, ktorý za Jonesových čias nikto nepoužíval. Ktosi povedal, že je to

vôňa vareného jačmeňa. Zvieratá hltavo poťahovali vzduch a rozmýšľali, či dostanú na večeru teplú záparu. Ničoho takého sa však nedočkali a nasledujúcu nedeľu sa dozvedeli, že odteraz je všetok jačmeň vyhradený len pre prasatá. Pole za sadom už bolo nanovo vysiate jačmeňom. Čoskoro k nim prenikla zvesť, že každé prasa má prídelať pol litra piva na deň a sám Napoleon dva litre, ktoré mu podávali v polievkovej mise značkového servisu Crown Derby.

Ak na zvieratá čakali ťažké chvíle, vždy boli ubezpečené, že život je teraz oveľa dôstojnejší ako predtým. Viac sa spievalo, rečnilo, bolo viac ceremónií. Napoleon prikázal, aby sa raz týždenne konalo čosi ako spontánna manifestácia, ktorej cieľom by boli oslavy zápasov a víťazstiev Zvieracej farmy. V stanovený čas zvieratá zanechali prácu a vojensky zoskupené pochodovali pozdĺž hraníc farmy - na čele kráčali prasatá, potom kone, za nimi kravy, ovce a nakoniec hydina. Psy šli po boku sprievodu a celkom vpredu si vykračoval Napoleonov čierny kohút. Boxer a Ďateľinka vždy niesli zelený transparent so znakom kopyta a rohu a s nápisom *Nech žije druh Napoleon!* Potom sa recitovali básne zložené na Napoleonovu počesť, Kvičiak predniesol prejav, v ktorom podrobne oboznámil prítomných s nárastom potravinovej výroby, a niekedy zadunel aj slávnostný výstrel z pušky. V spontánných manifestáciách sa najviac vyžívali ovce; keď sa niekto sťažoval (a veruže niektoré zvieratá sa ponosovali, keď práve neboli nablízku prasatá alebo psy), že tým len strácajú čas a musia dlho postávať v chlade, ovce ich zakaždým umlčali svojím bľakotavým "*Štyri nohy dobré, dve nohy zlé!*" Väčšina zvierat si však oslavy obľúbila. Tešilo ich, keď sa im pripomínalo, že sú naozaj samy sebe pánmi a že pracujú len a len pre vlastné blaho. Počas sprievodov, pri piesňach, pri Kvičiakovom vyratúvaní čísel, za rachotu výstrelu z pušky, za kikirikania kohúta a trepotu zástavy boli aspoň na istý čas schopné zabudnúť, že majú prázdne žalúdky.

V apríli vyhlásili Zvieraciu farmu za republiku a vynorila sa potreba zvoliť prezidenta. Jediného kandidáta - Napoleona, zvolili jednohlasne. V ten istý deň sa vyhlásilo, že sa objavili ďalšie dokumenty svedčiacie o Snehuliakovom spolenectve s

Jonesom. Vyšlo najavo, že Snehuliak sa nielenže Istou usiloval o porážku zvierat v *Bitke pri kravíne*, ako si doteraz zvieratá mysleli, ale že dokonca otvorene bojoval na Jonesovej strane. V skutočnosti on viedol ľudí a vrhal sa do boja s výkrikom "*Nech žije ľudské pokolenie!*" Zranenie na chrbte, ktoré si niektoré zvieratá ešte vždy pamätali, mu spôsobil Napoleon vlastnými zubami.

Uprostred leta sa zrazu po niekoľkých rokoch vrátil na farmu havran Mojžiš. Vôbec sa nezmenil, stále nič nerobil a tak ako vždy zanietene hovoril o Lízankovej vysočine. Vzlietol na vyčnievajúcu hradu, trepotal krídlami a aj hodinu bol schopný rozprávať svoje báje komukoľvek, kto bol ochotný počúvať. "Tam hore, druhovia," hovoril vážne a otfčal mohutný zobák smerom k oblohe, "tam hore, rovno za tým tmavým mrakom, ktorý vidíte, leží Lízanková vysočina, šťastná to krajina, v ktorej my, úbohé zvieratá budeme odychovať na večnosť uchránené od lopoty!" Dokonca tvrdil, že ju pri jednom zo svojich výškových letov aj navštívil a že videl večné d'atelinové polia a ploty z lanových pochúťok a hrudiek cukru. Mnohé zvieratá mu uverili. Keď tak uvažovali o svojom živote - veď jednoducho iba hladovali a večne sa lopotili - či by nebolo spravodlivé, keby po takomto živote existoval niekde inde lepší svet? Ťažko bolo pomenovať vzťah prasiat k Mojžišovi. Všetky pohľadovo vyhlasovali, že reči o Lízankovej vysočine sú klamstvá, no napriek tomu ho nechali na farme a hoci nepracoval, určili mu skromný prídel piva na deň.

Keď sa Boxerovi kopyto zahojilo, pracoval ešte usilovnejšie ako predtým. Vlastne toho roku všetky zvieratá dreli ako otroci. Okrem bežnej práce na farme a obnovenej výstavby mlyna pribudla ešte škola pre mladé prasatá, s ktorou sa začalo v marci. Niekedy boli dlhé hodiny hrdlačenia a nedostatok jedla priam na nevydržanie, ale Boxer nikdy nepoľavil. Ani len slovíčkom alebo náznakom nedal najavo, že už na tom so silami nie je tak ako kedysi. Len jeho vzhľad sa trochu zmenil; už sa tak neleskol ako voľakedy a mohutné boky akoby sa mu scvrkávali. "Boxer sa pozviecha, keď vyraší jarná tráva," nádejali sa zvieratá, ale jarná tráva vyrašila a Boxer nepriberal. Niekedy, keď na

svahu, ktorý viedol na vrchol lomu, napäl svaly, mocujúc sa s dajakým bremenom, to vyzeralo, akoby ho na nohách držala už len pevná voľa. Vtedy bolo vidieť, ako jeho pery tvarujú slová "Budem pracovať ešte viac!", ale hlas mu zlyhával. Ďatelinka a Benjamín ho opätovne upozorňovali, aby dával na seba pozor, ale on si ich vôbec nevšímal. Blížili sa jeho dvanáste narodeniny. Jemu to však bolo jedno - nech sa deje čokoľvek, hlavná vec, že sa nazbiera slušná kopa kameňa, kým pôjde na zaslúžený odpočinok.

V jeden neskorý letný večer sa po farme rozchýrilo, že Boxerovi sa niečo stalo. Po celodennej práci sa sám vybral odťahnuť k mlynu náklad kamenia. Nuž veru, chýr bol pravdivý. O chvíľu sa prihrnuli holuby so správou: "Boxer spadol! Leží na boku a nemôže sa postaviť!"

Asi polovica zvierat z farmy sa rozbehla k vŕšku, na ktorom stál mlyn. A naozaj, Boxer tam ležal medzi ojami voza, krk mal vyvrátený a nevládal zdvihnúť hlavu. Pohľad sklený, slabiny zarosené potom. Z úst mu vytekal tenučký pramienok krvi. Ďatelinka si k nemu kľakla. "Boxer!" zvolala, "Čo ti je?" "Pľúca," zašepkal Boxer. "Ale to nič. Myslím, že postavíte ten mlyn aj bezo mňa. Už sa nazbierala slušná zásoba kamenia. Tak či tak mi ostával iba mesiac. Pravdu povediac, práve som sa začínal tešiť na odpočinok. Benjamín tiež starne, možno i jemu dovoľia ísť do dôchodku a bude mi robiť spoločnosť."

"Musíme okamžite zohnať pomoc," povedala Ďatelinka. "Bežte niekto povedať Kvičiakovi, čo sa stalo..."

Všetky zvieratá sa okamžite rozbehli späť k domu, aby Kvičiakovi zvestovali novinu. Ostala len Ďatelinka a Benjamín, ktorý si ľahol k Boxerovi a bez slova od neho dlhým chvostom odháňal muchy. Asi tak o štvrt' hodiny prišiel Kvičiak, tváril sa skormútené a prejavoval účasť. Oznámil, že druh Napoleon prijal správu o nešťastí jedného z najoddanejších pracovníkov farmy s hlbokým poľutovaním a hneď začal podnikáť kroky, aby Boxera poslal do willingdonskej nemocnice. Zvieratá to trochu znepokojilo. Okrem Moly a Snehuliaka ešte nijaké zviera neopustilo farmu a myšlienka, že by sa ich chorý druh mal dostať do rúk ľuďom, sa im nepozdávala. No Kvičiak ich rýchlo pre-

svedčil, že vo veterinárnej nemocnici vo Willingdone budú Boxera liečiť oveľa úspešnejšie ako tu na farme. Asi o polhodinu sa Boxer trochu pozviechal, horko-ťažko sa postavil na nohy a odkrival do stajne, kde mu už Ďatelinka a Benjamín pripravili dobrú slamenú podstielku.

Nasledujúce dva dni ostal Boxer v maštali. Prasatá poslali veľkú fľašu ružových liekov, ktorú našli v lekárničke v kúpeľni, a Ďatelinka ich dávala Boxerovi dvakrát denne po jedle. Večer si k nemu ľahla a rozprávala mu, kým Benjamín odháňal muchy. Boxer si nelámal hlavu s tým, čo sa prihodilo. Keby vyždravel, mohol by si požiť ešte zo tri roky; tešil sa na pokojné dni, ktoré bude tráviť v rohu rozľahlej pastviny. Bolo by to vlastne prvý raz, čo by mal čas študovať a cibriť si myseľ. Zvyšok života sa vraj chystá venovať výuke ostatných dvadsiatich dvoch písmen abecedy.

No Benjamín a Ďatelinka mohli byť s Boxerom len po pracovnom čase a s vozom poňho prišli napoludnie. Všetky zvieratá pleli repu pod dozorom jedného z prasiat, keď ich zrazu prekvapil uháňajúci Benjamín; rútil sa od hospodárskych budov a z plného hrdla híkal. Zvieratá prvý raz videli Benjamína rozrušeného - vlastne prvý raz ho videli takto cválať. "Rýchlo, rýchlo!" kričal. "Podťte! Boxera berú preč!" Zvieratá sa hnali k hospodárskym budovám. A skutočne, na dvore stál veľký krytý voz, ktorý ťahali dva kone; na bokoch voza bolo čosi napísané a na mieste pre kočiša sedel chlap s nizučkým cylindrom a prešibaným výrazom v tvári. Boxerova stajňa bola prázdna.

Zvieratá sa zhákli okolo voza. "Do videnia, Boxer!" znelo zborovo. "Do videnia!"

"Hlupáci! Hlupáci!" vykrikoval Benjamín, skákal okolo nich a vrýval do zeme stopy svojich malých kopýtok. "Hlupáci! Nevidíte, čo je napísané na tom voze?" Zvieratá sa zarazili a stíchli. Muriela začala slabikovať. Benjamín ju však odstrčil a uprostred mŕtveho ticha prečítal:

"Alfréd Simmonds, konský bitúnok, výroba gleja, Willingdon. Spracovanie kostí a koží. O prepravu postarané. Neviete, čo to znamená?! Boxera berú ku konskému mäsiarovi!"

Všetky zvieratá skríkli od hrôzy. Vtedy muž na kozlíku ši-

bol kone a tie sa miernym poklusom pohli von z dvora. Všetky zvieratá za ním, kričiac z plného hrdla. Ďatelinka sa prebila dopredu. Voz naberal čoraz väčšiu rýchlosť. Ďatelinka sa pokúšala pohnať svoje stuhnuté údy do cvalu, no zmožila sa iba na klus. "Boxer!" volala. "Boxer! Boxer! Boxer!" A práve vtedy, akoby počul ten virvar zvonku, vystrčil Boxer z okienka na zadnej stene voza hlavu s bielym pásom na nose.

"Boxer!" kričala Ďatelinka hrozným hlasom. "Boxer! Pod von! Rýchlo, vyskoč! Berú ťa na smrť!"

Všetky zvieratá začali kričať: "Vyskoč, Boxer! Vyskoč!"

Lenže voz zrýchľoval a vzdaloval sa. Nebolo jasné, či Boxer rozumel Ďatelinke, alebo nie. O chvíľu sa však jeho tvár z okna vytratila a z útrobov voza sa ozvalo strašné dunenie kopýt. Boxer sa usiloval prekopat' von. Boli časy, keď by jediným kopancom rozmlátil celý voz na triesky. Žiaľ, sily ho opúšťali a o chvíľu zvuk kopýt pomaly tichoľ, až celkom zamkol. V žiali zúfalstva začali zvieratá naliehať na kone, ktoré ťahali voz, aby zastavili. "Druhovia! Druhovia!" volali. "Neberte vlastného brata na smrť!" Tie hlúpe zvery boli však príliš obmedzené, aby si uvedomili, o čo ide, a tak len stiahli uši dozadu a pridali do kroku. Boxerova tvár sa viac v okienku nezjavila. Príliš neskoro komusi napadlo, že by bolo treba predbehnúť voz a zavrieť drevenú bránu - práve v tej chvíli voz cez ňu prešiel a rýchlo mizol na ceste. Odvtedy už Boxera nikto nevidel.

O tri dni nato sa zvieratá dozvedeli, že Boxer zomrel v nemocnici vo Willingdone napriek všetkej starostlivosti, akej sa len koňovi môže dostať. Správu prišiel oznámiť Kvičiak. Tvrdil, že bol pri Boxerovi v posledných chvíľach života.

"Bol to ten najdojemnejší pohľad!" povedal, zdvihol paprču a utrel si slzu. "Zotrval som pri jeho posteli až do konca. A keď už sa k nemu schyľovalo, keď už ledva rozprával, zašepkal mi do ucha, že ľutuje iba jedno - že nás opúšťa a neuvidí dokončený mlyn. 'Vpred, druovia' zašepkal. 'Vpred v mene revolúcie! Nech žije Zvieracia farma! Nech žije druh Napoleon! Napoleon má vždy pravdu!' To boli jeho posledné slová, druovia."

Kvičiakov výraz sa zrazu zmenil. Na chvíľu stíchol a maličkými očkami vrhal na všetky strany podozrievavé pohľady, až

potom pokračoval.

Dopočul sa, že v čase Boxerovho odvozu sa vraj rozšíril hlúpy a zlomyseľný chýr. Niektoré zvieratá si všimli, že na voze bol nápis *Konský bitúnok* a sadli na lep fámam, že Boxera vezú ku konskému mäsiarovi. Je až neuveriteľné, aké hlúpe sú niektoré zvieratá. Bezpochyby, povedal dotknuto, krútil chvostom a poskakoval zboka nabok, bezpochyby poznajú svojho Vodcu, druha Napoleona, a vedia, že by také čosi nikdy neurobil. Vysvetlenie je skutočne veľmi jednoduché. Predtým bol voz majetkom konského mäsiara, odkúpila ho veterinárna nemocnica a ešte nestihli zatrieť starý nápis. Tak vzniklo to nedorozumenie.

Zvieratám sa úžasne uľavilo. A keď Kvičiak vykreslil ďalšie detaily od Boxerovej smrteľnej postele, tú obdivuhodnú starostlivosť, ktorej sa mu dostalo, keď rozprával o drahých liekoch, čo Napoleon bez váhania zaplatil a ani sa len nepozastavil nad ich vysokou cenou, pochybnosti ich opustili a smútok, ktorý pociťovali nad stratou priateľa, zmiernilo pomyslenie, že aspoň zomrel šťastný.

Nasledujúcu nedeľu sa na schôdzi zjavil sám Napoleon a predniesol stručný smútočný prejav na Boxerovu počesť. Povedal, že nebolo možné preniesť na farmu pozostatky oplakávaného druha, aby ho tu pochovali, ale dal urobiť veľký veniec z vavrínov z tunajšej záhrady a poslal ho na Boxerov hrob. A o niekoľko dní chcú prasatá usporiadať spomienkový večierok na Boxerovu pamiatku. Napoleon skončil prejav tým, že pripomenul dve Boxerove najobľúbenejšie heslá - *Budem pracovať ešte viac a Druh Napoleon má vždy pravdu* - ktoré, ako povedal Napoleon, by si malo osvojiť každé zviera.

V deň večierku prišiel z Willingdonu nákladný voz a priviezol do domu veľkú drevenú debnu. V tú noc sa ozýval hlasitý spev, po ktorom nasledovalo čosi ako zúrivá hádka, ktorá sa skončila asi o jedenástej úžasným rinčaním skla. Celé dopoludnie nasledujúceho dňa sa nikto v dome ani len nehol, nuž a poverávalo sa, že prasatá sa pravdepodobne dostali k nejakým peňiazom, keďže si mohli kúpiť ďalšiu debničku whisky.

X

Roky ubiehali. Ročné obdobia sa striedali, krátke životy zvierat sa rýchlo naplňali. Prišiel čas, keď sa už nikto nepamätal na obdobie pred revolúcie, okrem Ďatelinky, Benjamína, havrana Mojžiša a niekoľkých prasiat.

Muriela bola mŕtva; ani Cinta, Ďuska a Lapaj už nežili. Jones zomrel v dome pre opilcov na inom konci krajiny. Na Boxera sa zabudlo, spomínali len tí, čo ho poznali. Z Ďatelinky sa stala tučná kobyľa, mala stuhnuté kĺby a trochu jej slzili oči. Pred dvoma rokmi dosiahla dôchodkový vek, ale v skutočnosti nijaké zviera na zaslúženom odpočinku nebolo. O tom, že v rohu pastviny sa urobí útulok pre staršie zvieratá, sa už dávno prestalo hovoriť. Napoleon bol teraz kanec v rokoch a vážil skoro stosedemdesiat kíľ. Kvičiak bol taký tučný, že ledva mu bolo vidieť oči. Len Benjamín sa skoro nezmenil, iba čo trochu ošedivel okolo nozdier a od Boxerovej smrti bol ešte zachmúrenejší a mlčanlivejší ako predtým.

Na farme bolo veľa nových zvierat, hoci prírastky neboli až také, ako sa kedysi dávno očakávalo. Pre mnohé novonarodené zvieratá bola revolúcia len akousi matnou tradíciou, o ktorej sa iba hovorilo; no a potom tu boli aj nakúpené zvieratá, ktoré nikdy predtým o revolúcii nepočuli. Na farme žili teraz okrem Ďatelinky ešte tri kone. Statné zvieratá, robotné, oddané, ale veľmi hlúpe. Nikto z nich nebol schopný dostať sa v abecede za písmeno B. Prijímali všetko, čo sa im povedalo o revolúcii a o princípoch animalizmu, najmä od Ďatelinky, ktorú uctievali, akoby im bola matkou. Bolo však otázne, či vôbec niečomu z toho rozumeli.

Farma teraz celkom prosperovala, bola tu lepšia organizácia práce. Dokonca sa rozšírila o dve polia, ktoré kúpili od Pilkingtona. Konečne sa úspešne podarilo dokončiť výstavbu

mlyna, farma vlastnila mláčačku a zdvihák na seno, podarilo sa pristaviť ešte aj nejaké budovy. Whymper si kúpil ľahký dvojkoľesový koč. No mlyn sa zatiaľ nepoužíval na výrobu elektriny. Mlel zrno a prinášalo to celkom slušný finančný zisk. Zvieratá ťažko pracovali na stavbe druhého mlyna; keď bude hotový, povrávalo sa, vraj zapoja dynamá. Ale o pohodlí, o ktorom kedysi Snehuliak nabádal snívať, o maštaliach s elektrickým osvetlením, s teplou a studenou vodou, o trojdňovom pracovnom týždni... o tom sa viac nehovorilo. Napoleon vyhlásil takéto myšlienky za nepriateľské duchu animalizmu. Skutočné šťastie, povedal, spočíva v statočnej práci a v skromnosti.

Vyzeralo to tak, akoby farma bohatla bez toho, že by bohatli zvieratá, samozrejme okrem prasiat a psov. Možno aj preto, že prasiat a psov bolo veľa. Nedalo sa však povedať, že by tieto zvieratá svojím spôsobom nepracovali. Kvičiak neúnavne zdôrazňoval, koľko majú práce s dohľadom nad farmou a s jej organizáciou. Ostatné zvieratá boli priveľmi hlúpe, aby takú prácu pochopili. Kvičiak vysvetľoval, koľko hodín a hodín musia neúnavne tráviť nad takými záhadnými záležitosťami, ako sú fascikle, "hlásenia", "zápisnice" a "vyhlásenia". Boli to veľké hárkny papiera, ktoré museli celé popísať a keď už ich mali hotové, pálili sa v ohnisku. Bola to najdôležitejšia činnosť pre blaho farmy, hovorieval Kvičiak. Lenže ani prasatá ani psy sa vlastnou prácou nepodieľali na výrobe potravín; pritom ich bolo veľa a mali ohromnú chuť do jedla.

Ostatní žili stále rovnako, aspoň pokiaľ im pamäť siahala. Väčšinou hladovali, spali na slame, pili z napájadla a dreli na poliach. V zime ich trápil chlad, v lete muchy. Niekedy si tí starší namáhali zahmlenú pamäť a pokúšali sa vybaviť si, či sa im v porevolučných dňoch, hneď keď vyhnaní Jonesa, žilo lepšie alebo horšie ako teraz. Nepamätali sa. Jednoducho nemali s čím porovnávať svoj terajší život. Nemohli sa o nič oprieť okrem Kvičiakových čísel, ktoré jednoznačne svedčili o tom, že všetko sa len zlepšuje a zlepšuje. Bol to neriešiteľný problém, no aj tak mali málo času premýšľať o týchto záležitostiach. Iba Benjamín sa tváril, že si pamätá každý detail svojho dlhého života a veľmi dobre vie, že to nikdy nebolo, ani nemohlo byť inak - teda ani

lepšie, ani horšie - že hlad, lopota a sklamanie sú nemenné zákony života.

No zvieratá sa nevzdávali nádeje. Navyše, ani na okamih nezabudli na česť a výsadu, že sú príslušníkmi Zvieracej farmy. Ešte vždy boli Jedinou farmou v celom grófstve - v celom Anglicku! - kde všetko vlastnili a organizovali zvieratá. Ani jedno z nich, ani z tých najmladších či z tých, ktoré sem priviezli z fariem na míle vzdialených, nad tým nikdy neprestávali žasnúť. Keď počuli slávnostnú salvu a videli zelenú vlajku trepotáť sa na stožiari, srdcia sa im naplňali nehynúcou hrdosťou a v prejavoch sa vždy vracali k dávnyh hrdinským časom: k vyhnaníu Jonesa, k spísaniu Siedmich prikázaní, k veľkým bitkám, v ktorých porazili ľudských interventov. Nevzdali sa ničoho zo svojich pôvodných snov. Stále verili v zvieraciú republiku, ktorú im predpovedal Major, keď na nedozerné zelené lány Anglicka nevstúpi ľudská noha. Možno to nebude tak skoro, možno ju nezažije ani jedno z týchto zvierat, ale jej čas raz určite príde. Potajomky sa tu a tam ozvala dokonca aj melódia *Zverov Anglicka*. Každé zviera na farme ju poznalo, ale nikto by sa neodvážil zaspievať ju nahlas. Možno mali ťažký život, možno nie všetky sny sa im naplnili, ale jedno si uvedomovali: nie sú ako iné zvieratá. Ak mali hlad, aspoň to nebolo preto, že krmili tyranských ľudí; ak ťažko pracovali, tak len pre seba. Nikto medzi nimi nekráčal na dvoch nohách. Nijaké zviera neoslovovalo iné zviera "pane". Všetky zvieratá si boli rovné.

V ktorýsi deň, začiatkom leta prikázal Kvičiak ovciam, aby ho nasledovali, a odviedol ich na kúsok zanedbanej pôdy na druhom konci farmy, zarastený mladými briežkami. Ovce tam celý deň pod Kvičiakovým dohľadom spásali mladé výhonky. Keďže bolo teplo, prikázal ovciam, aby na noc ostali tam, kde sú a večer sa vrátil sám. Celý týždeň ovce nikto nevidel. Väčšinu času s nimi trávil Kvičiak. Vraj ich učí novú pieseň a potrebuje na to pokoj.

Jedného príjemného večera sa ovce vrátili; zvieratá práve skončili prácu a zberali sa k hospodárskym budovám, keď sa zrazu z dvora ozvalo hrôzostrašné konské erdžanie. Zvieratá zmeraveli. Bol to Ďatelinkin hlas. Zaerdžala ešte raz a všetko

sa húfne vovalilo do dvora. A tam zbadali to, čo videla Ďateľinka.

Prasa kráčalo na zadných nohách!

Áno, bol to Kvičiak. Dost' nemotorne – nebol zvyknutý takýmto spôsobom prenášať toľkú váhu - ale predsa len úspešne udržiaval rovnováhu a vykračoval si po dvore. O chvíľu vyšiel z hlavnej budovy farmy dlhý zástup prasiat; všetky kráčali na zadných nohách. Niektorým to išlo lepšie, iným horšie, podakto- ré sa trochu knísali a očividne by sa im zišla palica, ale všetky úspešne prešli okolo dvora. Napokon sa ozval príšerný brechot psov a prenikavé zakikiríkanie čierneho kohúta, načo vyšiel majestátne vzpriamený sám Napoleon a vrhal na všetky strany pohrdavé pohľady; psy poskakovali okolo neho.

V paprči niesol bič.

Zavládlo mŕtve ticho. Prekvapené a zhrozené zvieratá sa zhkli a sledovali dlhý zástup prasiat pomaly kráčajúcich po dvore. Akoby sa svet obrátil naruby. Keď pominul prvý údes, zvieratá zrazu napriek všetkému - napriek hrozbe psov i zvyku nikdy sa nesťažovať, ktorý sa v nich počas tých rokov zakorenil, nech sa deje čokoľvek - začali dávať najavo svoj protest. No práve v tom okamihu, akoby na povel, spustili ovce úžasný bľakot:

"Štyri nohy dobré, dve nohy lepšie! Štyri nohy dobré, dve nohy lepšie!"

Trvalo to päť minút v jednom kuse. Keď ovce stíchli, nebola už príležitosť protestovať, lebo prasatá odpochovali do domu.

Benjamín zacítil na pleci dotyk nozdier. Obzrel sa. Bola to Ďateľinka. Starecké oči mala kalnejšie ako kedykoľvek predtým. Bez slova ho jemne potiahla za hrivu a viedla na koniec stodoly, kde bolo napísaných Sedem prikázaní. Chvíľu stáli a civeli na dechtovú stenu s bielymi písmenami.

"Už mi neslúži zrak," povedala napokon. "Ani keď som bola mladá, nevedela som prečítať, čo je tam napísané. Ale zdá sa mi, že stena vyzerá inakšie. Sú tie prikázania presne ako bývali, Benjamín?"

Prvý raz porušil Benjamín svoju zásadu a prečítal, čo

stálo na stene. Teraz tam bolo len jedno jediné prikázanie:

VŠETKY ZVIERATÁ SÚ SI ROVNÉ, ALE NIEKTORÉ ZVIERATÁ SÚ SI ROVNEJŠIE.

Potom sa ani nezdalo čudné, keď na druhý deň prasatá, ktoré dohliadali na prácu na farme, držali v paprčiach biče. A nik sa nečudoval ani nad správou, že si kúpili rádio, chceli si dať zaviesť telefón a predplatili si noviny a časopisy. Už sa nikto nepozastavoval nad tým, že sa Napoleon prechádza po dvore s fajkou v ústach - nie, ani keď prasatá povytáhovali zo skriň šaty a obliekali si ich. Sám Napoleon nosieval čierny kabát, jazdecké nohavice a kožené gamaše a jeho najobľúbenejšia prasnica sa ukazovala v šatách z moaré hodvábu, ktoré pani Jonesová nosievala v nedeľu.

Asi o týždeň prišlo raz popoludní na farmu niekoľko dvojkolesových bričiek. Zástupcovia susedných fariem boli pozvaní na inšpekciu. Prezreli si celú farmu a vyjadrili veľký obdiv nad tým, čo videli, zapôsobil na nich najmä mlyn. Zvieratá práve pleli repu. Pracovali usilovne, iba čo zdvihli hlavy, no nevedeli, či sa majú báť väčšími prasiat alebo ľudí.

Večer sa z domu ozývali výbuchy smiechu a hlasitý spev. Zvieratá zaujal hluk zmiešaných hlasov a zrazu ich posadla zvedavosť. Čo sa tam len môže diať, teraz, keď sa zviera stretlo s človekom ako rovný s rovným? Spoločne sa začali tichučko, ako sa len dalo, zakrádať do záhrady.

Pri bráničke vystrašene zastali, ale Ďatelinka ich viedla ďalej. Po špičkách sa zakradli až k domu a vyššie zvieratá, ktoré dočiahli na okno, nazreli do salónu. Tam, pri dlhom stole, sedelo šesť farmárov a šesť prominentných prasiat, Napoleon na čestnom mieste za vrchstolom. Prasatá sa podľa všetkého cítili v kreslách absolútne pohodlne. Spoločnosť hrala karty, teraz práve na chvíľu prestali, očividne, aby si pripili. Koloval veľký krčah a poháre sa znova a znova napíňali pivom. Nikto si nevšimol začudovane tváre zvierat, ktoré civeli za sklom.

Pán Pilkington z Líščieho lesa vstal s pohárom v ruke. O chvíľu poprosí spoločnosť, aby si pripili. Ale predtým cíti povin-

nosť prehovoríť niekoľko slov.

S veľkým uspokojením konštatuje - a myslí, aj ostatní prítomní - že dlhé obdobie nedôvery a nedorozumení pominulo. Boli časy - nie že by on alebo niekto z tu prítomných zdieľal tie pocity - ale predsa len boli časy, keď sa na zvrchovaných majiteľov Zvieracej farmy pozeralo - nie, nepovedal by nepriateľsky, ale skôr s určitými škrupulami zo strany ľudských susedov. Viedlo to k nepríjemným incidentom, šíрили sa falošné fámy. Zdieľali pocit, že farma, ktorú vlastní a riadia prasatá, sa vymyká z bežného rámca a mohla by spôsobiť nepokoje na susedných farmách. Priveľa farmárov sa neopodstatnene domnievalo, že na takejto farme musí nevyhnutne zavládnuť svojvôľa a chaos. Znervózňovala ich predstava neblahého vplyvu na ich vlastné zvieratá, alebo dokonca aj na ich zamestnancov. Ale všetky tie pochybnosti sú teraz zažehnané. Dnes on a jeho priatelia navštívili Zvieraciu farmu, prezreli si každý jej kúsok na vlastné oči - a čo videli? Nielen zavádzanie najmodernejších metód, ale aj disciplínu a poriadok, ktoré by mali byť príkladom všetkým farmárom. A je presvedčený, že menejcenné zvieratá tu pracujú viac a dostávajú menej potravy ako na ktorejkoľvek inej farme. Skutočne, on i jeho kolegovia dnes videli mnoho vecí, ktoré okamžite zavedú aj na svojich farmách.

Svoje postrehy by ukončil tým, povedal, že by rád vyzdvihol pocity priateľstva, ktoré existujú a mali by existovať medzi Zvieracou farmou a jej susedmi. Záujmy prasiat a ľudí nikdy neboli a nemali by byť v rozpore. Usilujú sa predsa o to isté a majú rovnaké ťažkosti. Vari nie sú pracovné problémy všade rovnaké? V tejto chvíli pán Pilkington očividne mienil obšťaštniť spoločnosť vopred pripravenou múdrosťou, lenže sa priveľmi rozťatáril. Po dlhom zadúšaní, keď mu zružovali všetky laloky brady, podarilo sa mu zo seba dostať: "Vy sa musíte naťahovať s menejcennými zvieratami a my s nižšími triedami." Tento *bonmot* vyvolal salvu nadšenia. Pán Pilkington ešte raz zablahoželal prasatám k nízkym prídelom a dlhému pracovnému času; všimol si vraj, že na Zvieracej farme čosi ako rozmaznávanie vôbec nemá miesto.

A teraz, povedal na záver, poprosil by spoločnosť, aby

vstala s plnými pohármami. "Páni," zakončil Pilkington, "pripíjaj na úspech vašej Zvieracej farmy!"

Všetci nadšene vyvolávali na slávu a dupali. Napoleon bol taký uveličený, že vstal a podišiel k pánu Pilkingtonovi, aby si s ním štrngol. Keď ovácie utíchli, ostal stáť a naznačil, že aj on by chcel povedať niekoľko slov.

Ako všetky Napoleonove prejavy, i tento bol krátky a vecný. Aj on bol rád, že obdobie nezhôd je za nimi. Dlhو sa šírili fámy - a mal veľa dôvodov domnievať sa, že ich rozchyroval istý nežičlivý nepriateľ - že on a jeho kolegovia pôsobia akosi skazonosne, dokonca podvratné. Povrávalo sa, že majú v úmysle rozdúchávať nepokoje medzi zvieratami na ostatných farmách. Nič však nie je ďalej od pravdy! Ich jediným želaním, teraz aj v minulosti, bolo žiť so susedmi v mieri a udržiavať s nimi riadne obchodné vzťahy. Farma, ktorú má česť riadiť, dodal, je akýmsi družstevným podnikom. Majetkovoprávne je spoločným vlastníctvom všetkých prasiat.

Neverí, povedal, že by ktosi ešte mohol vrhať na farmu tieň podozrenia, no aj tak nastali v poslednom čase určité zmeny v zabehanom chode farmy, ktoré majú ešte väčšmi prispieť k jej dobrej povesti. Doteraz mali zvieratá na farme taký hlúpy zvyk oslovovať jeden druhého druh. S tým však treba skončovať. Ďalším zvláštnym zvykom, ktorého pôvod nepoznali, bol pravidelný nedeľný pochod okolo lebky akéhosi kanca, priklinčovanej na stĺpe v záhrade. Aj s tým sa skončuje, lebku už zahrabali. Návštevníci určite videli zelenú zástavu na stožiarí. Ak áno, pravdepodobne si všimli aj to, že z nej už odstránili biely znak kopyta a rohu. Odteraz to bude jednoducho zelená zástava.

K znamenitému susedskému prejavu pána Pilkingtona mal iba jednu kritickú poznámku. Pán Pilkington hovoril o *Zvieracej farme*. Samozrejme, nemohol vedieť, lebo Napoleon to práve oznamuje prvý raz - že názov *Zvieracia farma* sa ruší. Odteraz sa bude volať *Panská farma*, čo je jediný správny a pôvodný názov.

"Páni," zakončil Napoleon, "pripíjaj si s vami tak ako predtým, a predsa len trochu inak. Naplňte si poháre po okraj.

Páni, a teraz môj prípitok: Na úspech Panskej farmy!"

Znovu sa ozvali výbuchy nadšenia a poháre sa vyprázdnilo do dna. Zvieratám, ktoré na tento výjav nazerali zvonku, sa zdalo, akoby sa im pred očami diala prečudesná vec. Čo sa to len zmenilo v obličaji prasiat? Ďatelinkin starecký zakalený pohľad blúdil z jednej tváre na druhú. Jedno prasa malo päť briad, druhé štyri, iné tri. Ale čo sa to na nich vytrácalo, menilo? Keď utíchol potlesk, spoločnosť sa opäť chopila kariet a pokračovala v prerušenej hre; zvieratá sa potichu odkradli preč.

Neprešli však ani dvadsať metrov, keď ustrnuli. Z domu sa zrazu ozvala hlasitá vrava. Okamžite sa nahrnuli späť k oknám. Áno, prepukla tam zúrivá hádka. Ozýval sa krik, búchanie pästí do stola, padali zlostné protesty a iskrili podozrievavé pohľady.

A to všetko preto, lebo Napoleon a pán Pilkington hrali naraz zeleným esom.

Dvanásť hlasov burácalo hnevom - jeden ako druhý. Teraz už bolo jasné, čo sa to dialo s tvármi prasiat. Zvieratá vonku hľadeli z prasaťa na človeka, z človeka na prasa a opäť z prasaťa na človeka; nedalo sa však už rozoznať, kto je kto.

NOVEMBER 1943 - FEBRUÁR 1944

George Orwell
ZVIERACIA FARMA

Vydalo Vydavateľstvo Slovart, s. r. o., Bratislava
ako 3. zväzok edície MM.

Z anglického originálu George Orwell: Animal Farm,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Penguin Books, 1968
Harmondsworth, Middlesex, England,
do slovenčiny preložil Miloš Ruppeltdt.

Editor edície PhDr. Roman Brat
Jazyková redaktorka Mária Kutlákova
Výtvarný redaktor Ladislav Donauer
Technická redaktorka Darina Mrláková
Zalomenie do strán ITEM, spol. s r. o., Bratislava
Vytlačila Kníhtlačiareň Svornosť, spol. s r. o., Bratislava
Vydanie prvé

ISBN 80-7145-286-6